

КАРАЦИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂЕЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 9 и 10. У Алексинцу, Сеп.—Октобра 1899. ГОД. I.

Посмртни обичаји у Мостару.

ПИШЕ

ЛУКА ГРЂИЋ БЈЕЛОКОСИЋ

Чим се које чељаде престави, дигну га са оне постеље на којој је боловало, па га намјесте, окренув га лицем према кутњем иконостасту, а више главе му намјесте чирак у којему је утврђена воштана свијећа. Свијећа се прислужи, а уз чирак се прислони омања икона целивача. Ако је овеће чељаде, на глас о смрти сва женска чељад у кући у један глас закукају. Један од млађих мушкића иде одма да тражи чељаде које ће мртваца окупати. Ако је умрло женско, купље га жена, а ако је умрло мушко, купљега човјек.¹⁾ Кад стигне чељаде које ће мртваца купати, наложи ватру на пољу, која не смије бити под кутњом стрехом. На ватру се пристави воде у какву суду да се умлачи, а поред ватре се од каквих штица направи клупа, на коју положи мртваца док га окупају. Мртвац се одмах изнесе из куће па се положи на оне поредане штице те се ту снимају са њега хаљине, а за тијем се добро млаком водом и сафуном окупље. Воду која је за купање приређена треба сву потрошити. Сафуна се узме мали комад, како се може и он утрошити, а ако што преостане баци се обично низ воду, јер с њиме не ваља ништа прати. Главње које остану од оне ватре што се је на њој вода за купање гријала не ваља уносити у кућу. Једни и ове главње баце низ воду. Ако је умрло женско чељаде те се мора чешљати, онај чешаљ треба сломити па бацити. Пошто се окупље обуче се одмах ту у нове бијеле хаљине (кошуља гаће и чарапе.) За тијем се унесе у кућу на оно исто мјесто оклен је дигнуто па му се обуку нај-

1) У Босни на некојим мјестима ако се је чељаде које је умрло причестило пред смрт, не кулају га, него га само умију по рукама, ногама и лицу.

љепше хаљине које то чељаде има. Једни чак обуку и обућу на ноге (кундуре), или ако је женско папуче. Удатој жени оставе макар један прстен на руци. Под мртваце се простре лијеп бијел чашав, у највише случајева нов, а покрије се озго бијелим покровом, чаршавом. По покрову се опаше црвеном свилом па се од крајева на пасу начини знак крста. Покров се спушта до паса те се горњи део мртваца види. На прси мртвацу метну чевру (везену мараму) а ниже ће скрсте му руке при чему се пази да десна буде горња. Ако је девојка на удају, окити се сва чеврама из њезина рува. Сва вода која се у кући затече кад мртвац умре пролије се. То исто се чини и у другијем кућама у најближем комшилуку, чим се чује за чију смрт.

Кад је мртвац окупан, обучен и намјештен; ако је човјек ожењен сједе му до главе са десну страну жена. Спрема ће са лијеву страну сједе најближа по сродству жена, (мати, сестра, стрина, ујна и т. д.). Остале жене сједу до њих једна до друге. Када се овако намјесте, не кукају све у један глас, него једна по једна набраја (нариче), ређајући покојникове врлине у лијепијем запојкама.

Ево једног примјера у кратко

Жена за мужем:

Ах! мој Јово¹⁾ моје сунце жарко.

„Добро ти ме бјеше обасјало

„Ал ми брзо зађе за облаке

„Шта ће јадна твоја удовица?

„Удовице црна кукавице!

„Шта ће твоја јадна сиротиња?

„Ах! ко ће нас јадне надгледати?

„Ко ће ђецу школи научити?

„Ко ће кћерам рухо сакупити? и т. д.

Када једна престане онда почимље друга.

Једно мушко чељаде из куће или комшилука (сусједства) пошаље се те јави у цркву, да се смрт огласи звоњењем. Мало дијете оглашује се малијем звоном, а одрасло чељаде средњим, великим или и са сва три звона, како ко плати. Родбина или пријатељи, који долазе на сажаљење не поздрављају обичнијем поздравом — „Добро јутро, помоз бог, добар вече,“ — кућну чељад, него ријечима: „Да ти је — вам је — здраво глава, остатку живот и здравље.“ Онај кога поздраве одговара: „Да су здраво кумови и пријатељи.“ За тијем приступа мртвацу, ту метанише, целива икону и пољуби мртваца у лице или руку, говорећи: Бог да те прости и помилује! Када се скупе најближи сродници, здоговоре се са најстаријом кутњом чељади, какав ће спровод и у која доба бити. Пошто то углаве оде један те јави црквеноме клисари (црквени послужитељ) и свјештенству. Ако

1) Или већ како му буде име.

је чељаде умрло преко ноћ гледају да га сахране одмах сјутри дан, а ако је умрло преко дан остане у кући до другог дана. Оне који долазе на сажаљење, чаште ракијом, вином и кахвом. Уз ракију или вино наздрављају у кратко: „ко се је престабио, Бог му душу у рај поставио; остатку живот и здравље!“

Ако је мртвац заноћио у кући, не ставља се ту вечер софра него кутња чељад онако с нога које је гладно штогод заложити.

Ту вечер дође из комшилука и родбине по више људи и жена, те сједе крај мртваца и тјеше кутњу чељад. По ноћи жене не наричу, него онако сједе и плачу. Цијелу ноћ се код мртваца сједи с тога на изред једни спавају а други сједе, и чувају да се не би што од свијећа запалило, или да не би, Боже сачувај, преко мртваца прешла каква четвороножна животиња.¹⁾ Сјутри дан жене опет настављају нарицање или као што се у Мостару рече набрајање. За чудо да свака када је јад снађе знаде лијепо у стиховима нарицати. О томе се доцније прича међу женама, како је која свога мртваца ожалили.

Када дође одређено вријеме спровода, зађу тројица, четворица по чаршији, те јаве свакоме у које је доба спровод, те се људи почну окупљати. Ко год дође на спровод треба да се нечијем понуди: вином, ракијом или кахвом. Вино и ракију послужују младићи из породице или комшилука, а кахву младе жене и дјевојке.

Што је год ближе спроводу све је више народа у кући и око куће, а у кући све то вишна кукњава. Када дође свјештеник све се ушути те свјештеник окади мртваца и прочита молитве из опијела до „Живи — помоћ.“ Иза тога жене целивају мртваца и пану по њему те кукају, али их људи дигну и узму мртваца па носе и намјесте у носила.²⁾ За мртвацем пристану сва женска чељад из куће кукајући и грувајући се у прса али их друге жене придржавају, и од тога чувају.

Мртвац се у носилима покрије црквенијем златотканијем покровом. Покров се нешто заврати да се мртвац до паса види. Ако је умрла дјевојка свеже се за носила на сваку ћошу по једна златом везена чевра, на крст чевра, на сваки чирак по чевра и свјештенику на ручни крст чевра. Ове чевре остају за цркву, осим оне са ручног крста, која иде свјештенику. Ове чевре доцније црква продаје сиротама дјевојкама када се удају по јефтину цијену, а некојима по штогод и поклони.

Ако је умро одличнији члан породице. На пр. домаћин

1) Ако преко мртваца пређе четвороножна животиња, на пример мачка или пест, мисле у народу да ће се то чељаде повампирити.

2) У Мостару до скоро није био обичај мртваца копати у сандуку. За носиво имаду нарочита црквена носила по пут сандука, која се са једну страну отварају да је лакше мртваца у њих метнути и из њих извадити.

мјесто чеврме вежу се црни јаглуци. Када се мртвац понесе, ђаци поје „свјати Боже“ или Христос васкресе, ако је умро од Васкресенија до Вознесенија. Пред носилима иду ђаци и свјештенство, а за носилима најприје оближња родбина а за тијем остали пратиоци, обично четири и четири, и то само мушки. Није обичај да женска чељад иде на спровод. Носиоци се по често мијењају, тако да сваки из пратње понесе мртваца бар неколико корака.¹⁾

Уз пут до цркве на два мјеста спушта се мртвац те свјештеник прочита мала јектанија.²⁾ Када се мртвац донесе у цркву ту се сврши опијело. На опијелу се раздијеле свима пратиоцима по једна свијећа, која гори док опијело траје. Послије опијела пратиоци целивају мртваца уз милозвучно појање „Придите по посљедноје цјелованије.“ Од цркве се носи мртвац са свом пратњом на гробље, само у више случајева, ако имаде више свјештеника у пратњи до цркве, од цркве на гробље прати га само један.

Пошто се мртвац спусти у гроб, и пошто се отпјева „Вјечнаја памјат“, свјештеник прописно баца мало земље на њега са возгласом: „Господњаја земља и т. д.“

Као што сам гори рекао у Мостару се не копају мртваци у сандуку, али зато је у сваком гробљу у камење ограђено као сандук. Около су камените бедренице а озго се покрије каменитијем плочама. Мртвац се спусти на земљу па пошто свештеник баца на њ земље, онда они који копају гробље, сиђу се у гроб па га лијепо покрију зато приређеним каменитим плочама. Плоче се наслоне на бедренице које су нешто старије (на више) него мртвац те се тако горње плоче или како веле поклопнице не додијевају до мртваца. Када су поклопнице намјештене, онда онај који је почео најприје копати гроб, удари у накрст на четири мјеста мотиком или красном (трнокопом) говорећи: „Воимја отца и сина и свјатага духа“ и оруни по мало земље у гроб. Сада сви који су пратили мртваца, баце по лопату или по малко земље у гроб са ријечима: „Бог да те прости и помилује у царство небесно.“ Гробари најкасније сву земљу лијепо набаце и узврше. Није обичај да се гроб побуси, јера је готово сваки ограђен каменитијем плочама; и то свака породица

1) Ово је мало старији обичај, сада се обично изабере неколико младих па они носе и иду око носила, а остали у реду.

2) Овај обичај завео је у Мостару покојни архимандрит Јоаникије Памучина. То је било послје Херцеговачког устанка 1862. У Мостар се бијаху сабрали сви главари херцеговачки да угледе мир са Дервиш-пашом. Међу њима био је игуман манастира Косијеревског покојни Тодосије, који је наглој смрти умро и о чијој смрти су се свакојаки гласови проносили. Када је његов спровод ишао спусти га покојни Јоаникије пред здање руског консулата и ту му прочита јектенија. Ово је Памучину стало митрополитске митре, јер је било све предвиђено да заузме херцеговачку митрополитску столицу, пошто онда бијаше упражњена и он јој је био три године администратор. Од то доба остао је тај обичај, у Мостару, те и данас ту мртваци спуштају и читају им се јектенија.

на по се, по неколико гробова у једно. На гробљу се чаште присутни вином и ракијом. Богатији купе по пећ двије хљеба, па се тај хљеб подијели сиротињи пред црквом и на гробљу.

Са гробља иде свјештеник и оближња родбина кући умрлога. Ту свјештеник свјети водицу, покропи дом и кутну чељад. Сада се тек утрне свијећа, која је горела мртвацу више главе. Ту понуде свјештеника и присутне: кахвом ракијом, или вином, шта ко хоће. Од како се мртвац понесе из куће, па док се пратиоци врате, кућа се не смије мести.

Једни чак не мету ни док мртвац лежи у кући.

Ако имаде више соба у кући, у ону собу у којој је мртвац лежао, прву ноћ нико не улази, само се прислужи кандило, и запали свијећа. Одијело се покојниково подијели сиротињи, ако породица из које је покојник није сама сиротна. Прву вечер по погребу помажу у покојникову кућу један и више ближњих сродника вечеру и вино, а и они сами дођу са још којим позваним кумом и пријатељем. Ту заједно са кутњом чељади вечерају и поутјеше их па се по раније разиђу кућама, како би чељад у покојниковој кући могла од умора и неуредног спавања отпочинути. Остали пријатељи и кумови, шаљу вечере по реду првих седам дана, а нарочито трећу и седму вечер.

Трећу вечер је опијело, које се чини по вечерњи. На опијело позивају као и на спровод. На опијело трећу вечер дође особито доста жена. Прије него се опијело започне подијеле се свијеће; свакоме по једна ко се у цркви деси које се запале те горе док опијело траје. Послије опијела, све жене које су нарочито ради опијела дошле, иду на гробље. Најприје се иде на гроб покојников, па која је жена највјештија из ближе родбине покојникове набраја на гробу за покојником. Када ова сврши, размиле се жене, осим жена из покојникове родбине по цијелом гробљу те свака на свом фамилијарном гробљу, или на гробу којег кума ја пријатеља који није давно умро набраја и кука. Најпошље се све очупа на гробу покојникову, те ту целивају гроб покојников па се разилазе кућама. На гробље трећу вечер изнесе се ракија женама, али мало која узме, него ту ракију попију сиромаси просјаци, и познате пијанице, који се увијек при оваковијем згодама нађу. Седму вечер се дава опијело исто као и трећу вечер, само што се седму вечер не иде на гробље. Из боље куће и за бољим чланом породице, шаљу за четрдесет дана свако јутро у цркву панахију, те се ту помен чини и панахија прелије. Панахије нешто изјеју у цркви, они који су присутни а нешто се врати кући. Који год узме панахије, рећи ће: „Покој ти души“ или: „Бог да те прости и помилује у царство небесно!“ Када се наврши четрдесет дана, у први велики светац или Неђељу, дава се покојнику четересница. Свјештеник са олтара огласи, да се свијет не разлази, да ће тај и тај давати брату, сину, жени и т. д. четересницу. Неколико младића подијеле свијеће присутнима.

Одмах по божественој летурђији изнесе се на коло Богородичино трафун, а нањ се постави велика тепсија панахије. На сред панахије се усади по неколико свијећа те горе док се опијело чита. Када се опијело отпочне запали сваки своју свијећу те је држи у руци док опијело траје. По евангелију свијеће се гасе, те онај остатак остане за цркву. Тај дан она кућа која чини опијело, позове све куме и пријатеље — а нарочито оне који су слали вечеру — на ручак, те се постави софра као и на крсном имену.

Ко није кадар дати одмах четересницу, може то учинити послије једне или више година.

Млоги давају за више умрлих чланова своје породице од једном четересницу.

У оваком случају се потроши само више свијеће, јер за колико се год мртваца дава четересница, треба за свакога по једну свијећу сваком ко се у цркви деси дати.

Још ће богата породица дати годишње опијело када се сврши година и исто као и четересницу, и позвати кумове и пријатеље на ручак. Послије овога одужен је дуг покојнику, само што ће се још уписати у читулу. Читуле се носе у цркву о крсном имену, те се плати свијештенику, да сва имена спомене на просколидисању. Још се спомињу мртви на задушнице, и понесе се онолико имена, колико имаде у читули имена те се те свијеће запале када се спомињу мртви. Свијеће што не изгори остаје за цркву. Млоге ће жене пошто се све свијеће покупе и измијешају узети по једну свијећу па понијести кући. Оваку свијећу чувају у кући, па њоме завезују дјечи када се појави какав оток а нарочито грозница.

Још се на задушнице изводи свјештеник на гробље, те се и ту спомену сви мртви из читуле, и прокади гробље. Осим тога ће свак на задушнице своје фамилијарно гробље обновити, (земљу мало прекопати) и узвршити. На задушнице се саде крстови онијем умрлијем који су у тој години помрли. Жене изнесу пригонице, пексимета, колача и ракије, те дају сиротињи, а оне кукају и набрајају за својим милим и драгијем покојницима.

Погребни је обичај у Мостару доста скуп.

Ево такса прописанијех за оглас са великијем звоном 5 минута 3.— фор.

Са сва три звона 5.— фор.

Исто тако при спроводу и при опијелу, сваки пут на по се се плаћа.

Носила са златотканим покровом 3.— форинта

Црквени барјаци у спроводу сваки 10.— ”

Велики крст 2.— ”

За сваки нови чирак 1.— ”

” ” стари ” —.50 кр.

За сваку нову рипиду 2.— фор.

” ” стару ” 1.— ”

Све свијеће у цркви што се запале при опијелу плаћа се	12.—	фор.
За велики цвијет	5.—	”
За свијеће пред дверима	1.—	”
За малу четрдесетницу	8.—	”
За велику четрдесетницу	40.—	”

Ово све иде за цркву.

Свјештенству :

Митрополиту за спровод када присуствује 5—10 фор.

Осталом свјештенству 2—3 форинте свакоме. — Колико
ко даде.

Бесплатно сиромашном звони дјетету мало звоно, а одрас-
леме средње.

Носила са мркијем покровом.

Крст и четири стара чирака, један свјештеник.

У цркви се запале свијеће пред дверима.

Пјевачко друштво иде својим члановима бесплатно. Који
од нечланова зовне пјевачко друштво у спровод плати 50 фори-
ната друштву.

Народно предање о местима

Зашто село Топола (у беличком срезу) има само седам кућа.
Народно предање вели да је село Топола било врло велико, тако
да је за бој косовски требало да дâ поред остале војске још и
седамдесет и седам оклопника, али је послала седам. Кад је кнез
Лазар прегледао војску упита, колико му је Топола послала. Они
му одговоре, да је послала само седам оклопника. Тада кнез
Лазар рече: шта зар моја славна Топола од седамдесет и седам
оклопника послала само седам? Да Бог да никад немала више
од седам кућа. Народ верује у ово проклетство и врло тешко
се дели. О Тополи певају у шали ову песму:

У Тополи седам кућа једну козу музу

Од сирања све калдрму граде.

Од сурутке воденице мељу.

На дан једу по три гибањице

Две од штира а трећа без сира

Па се хвале да се добро хране.

Ј. Ј. СРЕЂКОВИЋ, УЧИТЕЉ

Како је постао данашњи назив села Мутнице (у срезу па-
раћинском). Народно предање вели да се данашња Мутница звала
у старо време Златица, Златичани нису на време послали

војску на Косово. Кнез Лазар упита: а где су Златичани? Неки му одговоре: „господару, осташе да нешто муте.“ Онда Кнез Лазар рече: „да Бог да навек мутили“. И од тога је дошао назив: Мутница.

Ј. Л. СРЕЋКОВИЋ, УЧИТЕЉ

Зашто народ јужну Мораву зове: „Бугар-Морава.“ Познато је да наш народ јужну Мораву понекад назива и „Бугар-Морава.“ Откуда је овај назив дошао није нам познато. Бавећи се у селу као учитељ ја сам наишао на ову причу која нам, по народном веровању, разјашњава постанак овог имена.

Прача вели да је у старо време владао краљ Драгутин. За време његове владе Бугари су често упадали у Србију те робили, палили и пљачкали становништво. Краљу Драгутину се то досади те једанпут постави јаку стражу од самих коњаника. Бугари не знајући да је ту стража, понова упадну у нашу земљу. Стража их опази, пресече им пут и почне их гонити а они почну бежати дубље у Србију. Кад су дошли до Мораве нису могли даље а стража их сустигне и све посече. Ту их је стража тако много посекла да је од њихове крви Морава крвава потекла. Од тада се и ова Морава зове „Бугар-Морава.“

Од Живана Јанићијевића из Лоћике прибележио:

Јован Л. СРЕЋКОВИЋ, УЧИТЕЉ.

Нешто о води Гиси. Убава српска варош Бања-Лука дијели се на Горњи и Доњи шехер. И пошавши главном цестом Бања Лука — Јајце, и Кључ, Варцар — Вакуф у Горњи — шехер приспјећеш, ту ћеш покрај пута па десној обали Врбаса видети Али-пашино „турбе“. Сјеверно од Али-пашина турбета у даљини око 15 минута налазе се три-четири башче, и у једној од њих је врело — звано Гиса. По води Гиси добиле су и башче своја имена.

Народ вјерује да је вода Гиса љековита за очи, и ко пати од средобоље.

О посталку Гисе приповиједао ми је Србин мухамеданац ово: „Био ти је један добри (свет) и лепе ми турске вире чиними се, е ми је мој рахнетли дид приповидао, да је тај добри био брат Гаиб-ефендије, што је на бањалучком пољу погинуо, кад је оно некакав принц на Бања-Луку ударио. Тог Гаиб-ефендије нестане. Он избије бива чак у Бербир (Босан. Градишку) и приђе на ону страну Саве, па ћеће добри, он ти бива рекне: „Сава међа и моја плећа;“ и посвети се, а ено му турбета у аустријској Градишци.

Његов брат, тај бива добри куцне шћапом на оном месту, гдје је сад вода Гиса, и рекне „Гис!“ и одмах вода протече. Тај добри инсан напије се воде, и изговори ове речи:

„И „Сив“ (Сењ) и „Книн“ придаде се, а Бања-Лука се не

даде, не ће јој бити завал (школа штета) од црноглаваца (непријатеља) већ ће јој бити завал од Бјелоглаваца (својих људи)...

И, бива док је ове речи изговорио, би га гаио (не стане га)..
Манастир Озрен, 1899. год.

ПРИБЕЉЕЖИО ПЕТАР Ст. ИВАНЧЕВИЋ
ЈЕРОМОНАХ.

Како је постала Комаранска Црква. На 5—6 км. од села Коњуха (срез расински) на северној страни налази се мало сеоце **Комаране** (нема га ни у Милићевића ни у картама Србије, сем генералштабне) са црквом истог имена. У ову цркву данас долазе грађани села Коњуха, Љубаве, Комарана и Лазаревца. У њој служи један свештеник (из Коњуха). Црква је мала, тескобна ниска, а сва је од камења. Налази се на ставама два поточића на лепој равници, а под самим брдом. Положај је око ње леп и врло романтичан. Црквени је патрон Св. Никола, а код ње се купи диван сабор 1. октобра (Богородичин покров), на који долази силан свет.

Народно предање, у овој околини тврди да је ова црква овако постала: Кад је царица Милица зидала манастир Љубостињу, камен за манастир вучен је из чувеног брајковачког мајдана (одатле се и данас набавља камен за сву ову околину, пошто је најбољи). Кола која су вукла камен за Љубостињу пролазила су поред места на коме је данас ова црква. Милошу Обилићу допадне се ово место и ту намисли да подигне малу и скромну црквицу, за то од сваких кола почне узимати по један камен. Кад су му на то приметили, одговорио је: „Та, комари за један камен! Тако је сваком рабацији одговарао па због тог његовог „ко мари“ та се црква прозове Комаране, па се после и село тако прозове.

Близу ове цркве на једној коси налази се једно старо гробље са лепим и великим плочама за које Милићевић каже, да су ту укопани неки оклопници. Међутим овде постоји предање да су ту Турци исекли неке српске сватове заједно са младом невестом, за то се и зове **Сватовско Гробље**.

Ст. М. М. уч.

Жалосни сватови

ПЈЕСМЕ С О. КОРЧУЛЕ (У ДАЛМАЦИЈИ)

ИЗ ЗБИРКЕ ВИДА В. ВУКАСОВИЋА

Поболи се вирена дивојка
Под прстеном у ње миле мајке;

И болује девет годин' данâ,
 Нити може умрит нит' оздравит.
 Ал' је Маре мајци бесидила :
 „О старице, мила моја мајко,
 Води мене у двор крај сунајца,
 Нека ми се сунца нагријати
 И мога се брата нагледати!“ —
 У Маре је милостивна мати,
 Све што рече, Мару послушаше
 И води је у двор крај сунајца.
 Липа се је сунца нагријала
 И свога се брата нагледала.
 И опета је говорила Маре :
 „О старице, моја мила мајко,
 Донеси ми сајно огледало,
 Нек погледам било линце моје,
 Хоћу л' умрит оли ти оздравит?“ —
 У Маре је милостива мајка,
 Што је рекла, Мару послушала.
 Донесе јој сајно огледало.
 Она гледа било линце њеје.
 Кад је Маре линце огледала
 И старом (?) је мајци бесидила :
 „О старице, мила моја мајко,
 Н'је ми линце живота прикладно,
 Умрит ћу ти моја мила мајко ;
 Ал' те молим мила мајко моја,
 Кад ми сутра липа сваћа дођу,
 Дочекај их мила мајко моја,
 Веж' јим кође под руже румене,
 Јурју зету под јабук' зелене
 И даруј их мила мајко моја,
 Сваком свату везену махраму,
 Јурју зету перје на кићено,
 И реци јим мила мајко моја : —
 „Да јим 'е ово Маре накитила,
 Прије нег' се душицом дилила!“ —
 Ото изусти и душицу пусти. —
 Тад завиче свој ројени браје :
 „Ајме Маре, драга селе моја,
 Како ћу ти сваћу дочекти?“
 Он то изусти и душицу пусти. —
 Заједно јих јесу спроводили,
 Па заједно јесу укопали,
 Мари ставу (?) бисерну круницу,
 А Ивану перје ма'чин-стида. —
 То је мало вриме постојало,

Купи сваћу младожења Јурје,
 Купи сваћу за поћ по дивојку,
 Седла коња, коњ му седла не ће.
 Седла не ће, од себе га меће;
 Јист му даде, тер он јисти неће,
 Јисти не ће, све под ноге меће:
 Пит му даде, тер он пити неће,
 Пити не ће, нег к о н ч и р измеће. —
 Тад је Јуре сваћи бесидио:
 „О сватови, мила моја браћо,
 Коњик мени зло зламеће каже.
 Бит ће умрла виреница моја!“ —
 Али су му сваћа бесидела: —
 „Небудали младожења Јуре,
 Није твоја умрла дивојка,
 Ото ти је коњик извилио!“ —
 Кад су дошли сред горе зелене
 Свима коњи правим путем иду,
 А сам његов странпутице иде.
 Опет Јуре сваћи бесидио:
 „А борави мила сваћо моја,
 Мени коњик зло зламеће каже;
 Би ће умрла виреница моја!“ —
 И опет су му сваћа бесидила:
 „Небудали младожења Јуре,
 Није умрла виреница твоја,
 Ото ти се коњик узвилио!“ —
 Кад су дошли мало понаприда,
 Ту находу (?) до два ф р е ш к а греб а;
 На једному бисерна круница,
 А на другом перје м а ч и н - с т и д а.
 И опет Јуре сваћи бесидио:
 „Ајме сваћо, моја мила браћо,
 Умрла је виреница моја,
 Још и Иве мој мили куњ а д о!“ —
 Кад су дошли у биле дворе,
 Липо јих је мајка дочекала
 Веж'јим коње под руже зелене,
 Јурју зету под румен-јабуке.
 Па јих редом мајка даровала:
 Сваком свату везену махраму,
 Јурји зету перје накићено,
 И још јим је мајка бесидила:
 „Ото вам је Маре направила
 При него се душицом дилила!“ —

1) Шура, од талијанског cognato.

Кад је Јуре мајку разумио,
Он завапи иза свега гласа:
„Гди си Маре виренице моја!“
Он то изусти и душицу пусти.)

Српске народне приповетке

Српски свештеник и оца.

При двору некога турскога цара бијаше један оца, којег су његови пријатељи и познаници сматрали за најпаметнијег оцу међу правовијернима. Оца бијаше врло хвалисав, па једном рече пред царем, да он зна све, па и шта сам Бог мисли, а да то не зна више нико.

Цар одма нареди те зовну једнога српскога свештеника, за којег је знао, да је врло mudar човјек. Пошто свештеник дође, састави га цар с оцом, даде им једну собу и рече, да причекају док им се вечера изнесе, па пошто вечерају, да ће бити преда њ'га позвани. Свештеник замоли, да између осталијех јела буде и кисела млијека.

До мало донесу слуге вечеру. Оца и поп поједу остала јела па стану оба два дробити у млијеко. По што су задробили измијешају и стану јести, а свештеник рече оци, да једе само оно дробљење које је сам задробио. „Како ћу ја знати које сам ја задробио кад је све измјешано?“ рече оца. „А како онда знаш шта Бог мисли?“ издречи се на њега цар, који је све то на вратима слушао и у тај час упао у собу.

Цар протјера оцу, а свештеника богато награди и пошаље кући.

Грчки владика и поп.

За времена, док су у Херцег-Босни сједили на митрополитској столици фонариоти, бијаше један сеоски попо врло згодан, али који је слабо знао вршити свештеничке обреде, а нарочито није знао вјенчавати, ради чега га парохијани туже владици — Грку.

Митрополит позове оптуженог свештеника, да у његову присуству отслужи у цркви службу.

Пошто се свештеник у олтару обуче, отпоче овако: „Имам стотину дуката, пола мени пола теби, влади-и-и-ко.“ Имам сто-

1) Ову сам чакавску пјесму давно забиљежио у селу Жрнову (на О. Корчули), те је доста занимљива, јер нам напомиње древне самртне обичаје, што их је ето нестало, а пјесма их баш лијепо сачувала. Ту је добро истакнуто витешко доба, те и сваћа, а особито је зламенит накит на гробу, бива ђевојки је урес бисерна круница, а младићу перје мајчинстида.

тину оваца, пола мени, пола теби, влади-и-ко. А остало настави како — тако, те сврши службу,

Пошто је служба свршена, призове владика сељаке, парохијане онога попа и стане говорити: „Проклети били! Како цете тузити оваког попу? Та он зна све боље од мене сврсавати!“

Поп је остао прав, али му је кеса по сигурно празна остала.

Слушао у Сарајеву од бабе Стане Цвијановића.

Јов. Ђ. Зарић.

Српске народне пословице

(ИЗ КРАГУЈЕВАЧКЕ ОКОЛИНЕ)

ЗАПИСАО

ВЛАД. Ј. РАДОЈЕВИЋ ПРОФ.

(НАСТАВАК)

25. Да је туђа жена а твоја сикира (ласно би). — Каже се као одговор каквоме хваљивцу, који прича, како ће он да заповеда својима и т. д.

26. Да је Циганчету хтело бити добро, не би му мајкана Божић умрла — (ваљада стога што на Божић доста наприси од хришћана). —

27. Да ти је Бог ујак (— нећеш то и то моћи, смети учинити). — Каже се некоме у претњи. —

28. Да ти је мајка Јана (нећеш то моћи учинити). — (в. бр. 27.) —

29. Дише ка цар а живика пас. — Каже се у шали ономе кога запита неко како живи. —

30. Докон поп и говеда крсти (В. С. К. беспослен... јариће.) — Каже се некоме који се бави беспослицама. —

31. Док седете не заплаче, мајка га се не сећа. — То јест, велике људе или богаташе треба потсећати на добротина молбама, а не чекати да се сами сете, јер могу и заборавити. —

32. Жива жељо, окорела пројо! (— В. С. К. — кукурузна. Колико је мени познато, пројом се зове само хлеб од кукурузног брашна. Мислим да је овакву пословицу неко Вуку послао, не забележив је правилно, јер свакојако има много више људи који не воле „окорелу проју“, него ли оних што не воле „кукурузну проју“. А може да је и обласна). — Каже се у шали (па некада и збиља) ономе који долази као гост, али не редак. —

33. Жив ми братац, нећу само још овај. — Каже у шали онај што узима један по један комад нечега, али као да хоће да покаже, да је више узео него што би требало. — Прича се како је некаква сестра носила браћи ручак па поред осталог и уштипке у корпи на глави. Уз пут јој се приједу уштипци, те се маши руком у корпу и узме један, потом и други, и трећи и тако редом заклињући се уза сваки да неће више. Кад отиде тамо, а оно у корпи ни једнога уштипка нема. —

34. Залудан поп и говеда крсти (в. бр. 30.) —

35. Заметуо се (заценуо се) ка враћевачка капија.¹⁾ — Каже се ономе који се много смеје, или плаче и т. д. —

36. Земља земљу ради. — Каже се кад се види какав изнемогли старац, где ради у поље (сажаљевајући га). — Прича се како је некакав цар имао два осiona доглавника, па се није могао досетити како да их сломије. Једном пође с њима по царевини, па наиђе на некаква старца, где копа њиву. Цар стане и каже:

— „Помози Бог! — земља земљу ради!“ —

„Бог ти помогао! — земљи господару!“ — одговори старац.

— „Колико има година како је пало иње на гору?“ —

— „Има деведест и девет година.“ —

— „А што ниси поранио?“ —

— „Ја сам поранио, али не даде Бог. Квочка излеже пилиће, а дође врана те их покупи.“

— „Да ли би ми ти умео ошишати два угича, да ти их пошљем?“ —

— „Умео бих, господару.“ —

— „А како би их ошишас?“ —

— „Ошишао бих им вуну до коже, кожу до меса, месо до костију, па бих им опет душу оставио.“ —

Цар се поздрави и оде, али уз пут запита доглавнике, знају ли шта је са оним старцем говорио. Они му одговоре да не знају. Цар им онда каже: „Ако ми за три дана не кажете шта сам с њим говорио, обесићу вас обојицу.“ — Они онда замоле цара да их пусти, да иду старцу и да га питају. Цар је то и хтео, па их пусти, а они оду право старцу те га замоле да им каже шта онај разговор значи, али им он не хтедне одмах казати. Доглав-

1) Враћевачка је друмска капија била, ваљада, негде на друму близу манастира Враћевшнице.*)

*) У нашега народа има пуно чисто локалних пословица за које не знају други крајеви. У овој збирци таква је ова под бр. 35. и она под бр. 1. — Таква је и она пословица у Ђуприји: Има чело (велико) као пусто поље (код Ђуприје). — Али пословице са вратницама као да су врло честе, само су имена вратницама на различитим местима различита: У Алексинцу има пословица: Зинуо као Маленова (или маленовска) вратница. (У Алексинцу је била у Маленовој Мали, на бањском друму вратница, која се ваљада слабо кад затварала). У околини Смедерева каже се: Заноси се као радиначка вратница. (Радинце је село код Смедерева). — (Уредништво).

ници, видећи се на невољи, даду старцу већи део свога имања, да је од тада могао спокојно живети, а он им тек тада каже: „Земља земљу ради“ значи да сам толико остарео, да сам се већ у земљу претворио; „земљи господару“ — значи да је сам цар господар земље; „колико има година како је пало иње на гору,“ значи к. и. г. како сам оседео; „што нисам поранио“ — значи што се нисам оженио и стекао одмену у породу; „ја сам поранио али не даде Бог“ — значи да сам се оженио на време али узалуд; „Квочка излеже пилиће, а дође врана те покупи“ — значи да ми је жена пород изродила, али дође помор, те их помори; цареви угичи сте вас двојица, што сте се осилили, па не признајете цара, ка оно земљи господара, а ево где вас, по царевој заповести казних ја (ошишах).“ — Доглавници, задовољни што су живот спасли, врате се и кажу цару све како је било, те им цар поклони живот, а они се од тада умире. —

37. Зими без гуње, а лети без обуће не иди никад. — (Пореди оне под бр. 4. и ; и ону у „Караџићу,“ свеска I. бр. 34.). —

38. Знапсето за поскурно брашно (тесто). — В. С. К. — свињашта је —). —

39. И Богдушучека. — (В. С. К. — ђаво). — Каже се кад неко рече да не може чекати. —

40. И дукат је мали (али доста вреди). — Каже се кад ко рече за какво чељаде, да је ситно (мало), узимајући му то као ману. —

41. Изгрдити (изрезилити) као биров кучку. —

42. И ималига. — Каже се о нечему што може добро послужити, макар да није по себи добро, као нпр. рђав хлеб и т. д. —

43. И које како. — То јест, може нешто поднети, па како тако. —

44. Има некакву бубу углави. — Каже се за онога који замишља нешто велико, обично што се не може остварити или што не може бити. —

45. И нарају кључаима. — Као опомена да зграде ваља закључавати. —

46. И пијана коказна где је седало. (В. С. К. — зна што је јастријеб). —

47. Ја га кројим на чакширото, а оно се прави на јанџикото. 1.) — Каже у шали онај коме неки посао не иде онако како би он хтео. — Прича се, како је некакав невешт терзија кројио некоме чакшире, па кад их је почео склапати, а оно му излазило нешто налик на торбу. —

48. Ја њега у недра, а он мене у ребра. — Ја га милујем и митим а он ми чини зло, или ме вређа. —

49. Један се отегне (а) други се протегне. —

1.) У пиротском округу има пословица: Ја га шијем на јелек, а оно излази на брневек. Уредник.

Каже у шали жена као да покаже, како јој је лако наћи и другог мужа, ако први умре. Исто то кажу и људи. —

50. Једно око, па и оно врло око. — Каже се за јединче кад није добро. —

51. Кад Влахубидевојка, биму врло око (криво врата). — Каже се за онога који налази ману нечему што добије (као поклон). —

52. Кад се ко дави и за сламку се хвата. —

53. Кад се погача разломившесене саставља. — Овде се под погачом разуме каква било заједница, као нпр. задруга, брак и т. д. —

54. Кад ти ја дошао онда ти дошао кум у кућу. — Каже: 1. (у љутини) онај који се зарекао да не иде нечијој кући. — 2. (у шали) онај који врло често долази нечијој кући. — Кум је највећи али готово и најређи гост, јер он долази само кад ваља крстити или венчати, иначе ретко. —

55. Какав кмет таква и беседа. — (В. С. К. од кмета и беседа). —

56. Како дрво такав клин. —

57. Како матори певају тако млади цвркућу. — То јест, по дечијем говору и понашању може се познати какви су одрасли укућани. —

58. Као баба у болести (на милâ), — Каже се ономе који много нешто истражује (обично при јелу), хоћу ово, да ми је оно, дај ми то, и т. д. —

59. Како стари тако и остали. — Хоће да се каже да се млађи угледају на старије те не бивају бољи. —

60. Као да те је сам Бог послао (тако си дошао на време, баш кад треба). —

61. Као да те је сам Бог научио (те си учинио нешто како ваља). — Ово се додаје у причању, кад хоће да се каже, да је нешто добро учињено, не баш по вољи онога који је учинио, него сасвим случајно. —

62. Као да га је сам ђаво надарио (тако ради оно што не треба). —

63. Као да је из расола извађен. — Каже се о неугледну лицу. —

64. Као да је на трње (коприве) мокрио. — Каже се, кад је неко преко обичаја љут и набусит. —

65. Као да је пало снега. — Каже се, кад се нешто без рачуна троши, управо растура, те да се назначи да је с муком зарађено и треба га чувати. —

66. Као да је пао с грма. — Каже се за незграпна човека. —

67. Као да је пао с месеца. — Каже се о ономе који ништа не зна о ономе што се говори или ради. —

68. Као да му девети плуг псима оре. — Каже

се за немарљива човека, који спокојно гледа, те му се имаовина растура. Исто тако рећи ће се и за човека весела и задовољна а сиромаша. — Пева, пева, као да му девети псима оре. —

69. Као да није ни на Божић соли окушао. — Каже се за блесаво, али не сулудо чељаде. (И највећи сиромашак постара се да на Божић осоли своју стоку.) —

70. Као да никад соли окусио ниси (тако си брљив, подобан браву.) —

71. Као да су га свиње цепале. — Каже се за чељаде у сасвим подераним хаљинама; исто тако каже се и за чељаде, које иде обично неопасано, растрбуљено, и са одрепеним крајевима свега што се на њему везује. —

72. Као да су га цигани били. — Каже се о онакажену човеку; исто и о незграпним лицима. —

73. Као да су му црви у глави (тако је брљив, шашав); — некад се каже и бубе. —

74. Као да су ти руке од памука (свиле). — Каже се некоме ко пипаво ради какав посао, око кога би ваљало, иначе, запети рукама. —

75. Као да су ти туђе руке. — Кад неко споро ради какав посао. —

76. Као да су ти црви под кожом. — Каже се немирном чељадету. —

77. Као да ти је колац у леђима (па не можеш да се сагнеш.) — Каже се кад неко ради нешто као од беде, а неће на посао да прилегне (нпр. кад копа, жње и т. д.). —

78. Као да ти је педмеђу очима. — Каже се некоме што се не прихвата посла колико да не види.

79. Као да ти је пред главу (В. С. К. као према глави). — Каже се лицу које преко обичаја ради нешто како не ваља. —

80. Као да ти је смиљевац на глави. — Каже се некоме ко неће да се прихвати каквог посла. —

Српске народне загоњетке.

(из Пиротског округа)

Повележио Тих. Р. Ђорђевић

(наставак)

143. Свако јутро тупан бије. — (Сито).

144. Сваља се вол низ попов дол. — (Клупче).

145. Све по кућу изгоре, само кућа остаде. — (Лула).

146. Сви волови у обор, само мркша на двор. — (Сенка).

147. Сво поље у каиши уплетено. — (Купина).

148. Сво поље у ремени. — (Купина. — Копина).
149. Седе Циганчета покрај пут, те чекају месо. — (Трње).
150. Седи баба супротива, види гу се пукотина. — (Врата).
151. Сив вол у кошару улеже, а рогови не може — (Сврдел).
152. Сив голуб под зем' гука. — (Ралник).
153. Свив голуб под земљу рије. — (Ралник).
154. Седи Кања на камење, чека мртви да излазе. — (Квочка).
155. Седи Кања, те се клања, чека мртви да живеу — (Квочка).
156. Седла мома на два дола, па се гледа из оздола. — (Челе у кошницу).
157. С један прут човек сву њиву огради. — (Опута).
158. Смок свери на мађиле (гомили), чубра чује, те играје. — (Ветар).
159. Срете црно малечко, рече: седи тука — (Трн).
160. Сур медвед по поље врека. — (Тупан).
161. Трчи вол низ Ковачев дол, а ја: ач, ач, те га вану (ухватих) за дискач. — (Клупче кад се одмота).
162. Тутино грненце на дел ћипи. — (Бробињало, мравињак).
163. Тешка (трудна) жена сенћу (сенку) нема. — (Дупка, рупа).
164. Танка невестица, на вр главу гњидица. — (Копља).
165. Тера терјан козице преко ситне горице. — (Чешаљ).
166. Товар улази а реп не може. (Ложница).
167. Утркаљи се вол у пропрудин дол. — (Клупче).
168. Црн бивол легал на сред поље, сва раја дошла да га разбуди, па не могоше, а кад дојде петал он га пробуди. — (Ноћ).
169. Црн бика сво село ушвика. — (Кртица).
170. Црн бик леже у поље, сви га дизаше, не могоше да га дигну, а кад дојде ред сам се диже. — (Мрак — магла).
171. Црвен бик на ливаду пасе. — (Огањ).
172. Црна врца по пут цврца. — (Бробиљци, мрави).
173. Црна врца од земљу до небо. — (Чур, дим).
174. Црна врчица преко дел замица. — (Бробињци).
175. Црн гаља мајку си ваља. — (Прцак (перчин)).
176. Црн гаља по мајку се ваља. — (Прцак — реп).
- (СВРШИЋЕ СЕ)

Српске народне заклетве.

(У БОСАНСКОЈ КРАЈИНИ.)

Српски народ у Босанс. Крајини, да потврди истину својих ријечи, заклиње се, и као свједока заклетви својој призивље, као и у другим српским крајевима: Бога, свеце, анђеле и своје

крсно име. Осим тога има још заклетави, којих, може бити нема у другим крајевима српским, и које сјећају на давно прохујале дане и древно доба старе незнабожачке вјере, кад су Срби обожавали: сунце, мјесец, звијезде, ватру и земљу.

Заклињу се:

Тако ми облака! Оне ми облачине! Тако ми небеса! Гром ме убио из ведра неба, ако сам....! Тако ми жаркога сунца, које сав свијет обасјава! Жараног ми сунашца, које ме грије! Тако ми црне земље! Тако ми крува и соли! Тако ми овога огња! Изгорио као ватра (или на ватри), ако није све пука истина! Тако ми свјетлости! Младости ми! Среће ми! Здравља ми! Тако ми ове воде! Тако ми ове лађане водице, брез које не моremo живсти! — Ако у то вријеме грми кажу: Гром ме спалио, ако није истина! Оне ми грмљавине! — Напретка ми! Покоја ми мртвијем! Земља ми кости изметала ако сам крив! Дана ми! Мјесеца ми! Тако ми мјесечине! Сунце ме не гријало ако није! Тако ми жита! Житнога ми рода! Кукао као кукавица светога Лазара, ако ти лажем! Шарна ме змија пецила, ако те преварио! Умрлога ми часа! Змија ме цопила ако лажем! Тако се с душом растао, како право говорио. и т. д. још неке обичне заклетве. — Вриједно је, да овдје споменем још неке шаљиве клетве, које само млађарија употребљава, и то ни с каквом злом намјером, него само од шале: Све ти се црњело очи ти се бијељеле! Све ти се запалило осим крсне свијеће! Све ти се укиселило осим купуса и млијека! Иљадиле ти се око врата! (Т. ј. уши). Све ти пјевало, а ти плако! Бог те у шуму окрено! Бог ти дао оклен се не надаш! (Т. ј. да га ко из мрака лупне по леђима). Имао сто паса, сви шућели, а ти сам лајо! Срећа ти се окаменила! Позеленио зеленом травом! (Т. ј. умро, па ти по гробу трава никла). Враг на теби со гонио! Враг с тобом глогиње млатио! Ђаво од тебе ујам узео!

У САРАЈЕВУ 8/VIII. 1899.

ЈОВАН Ђ. ЗОРИЋ.

Грађа

ЗА ЗБОРНИК МУЗИЧНИХ ОБИЧАЈА У СРБА.

(Према „Питањима за прикупљање музичких обичаја у Срба“ што су саставили Божидар Јоксимовић и Владимир Р. Ђорђевић, у св. 6. „Караџића“)

скупио ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

2.

54. Има ли утакмице у певању (натпевања) и како се то зове. Где то бива, како и у којим приликама? Ко пресуђује при утакмици, ко боље пева и на основу чега?

Утакмице у певању има и зове се натпевање (Вуков Рјечник код речи: натпевање, натпевати се и натпевати). — У II књизи Вукових песама на стр. 208. има ова напомена: „Ваљда су се и прије (Милош и вила) натпијевали, па му вила зато забранила пјевати што је у њега љепше грло него у ње“.

55. Правели се по некад и где нарочити састанци младежи или и старијих људи само ради певања, како то бива и имали при томе чега особито г?

По ономе примеру што га Вук у Рјечнику код речи пјевалиште наводи изгледа да има места где се пева, ну да ли су ту и састанци ради певања не знам:

Ти не пењи бијела чадора
На мојему дивну игралишту
И намојем дивну пјевалишту.

62. Како народ зове грло, гласнице и остале органе којима се пева или који помажу певању?

Изгледа као да народ сматра да грло игра главну улогу при прављењу гласа:

Подиже се лијепа ђевојка
Она иде на тавничка врата,
И донесе једну кову вина,
На узицу спусти у тавницу
Са тавнице грлом довикује:
Ој јуначе, Бог те не убио и т. д. (Вук, Срп. нар. пјесме, III, 118.).

Због таквога сматрања грло се често у значењу и изједначава с гласом:

Лепше грло у Милоша царско
Јесте лепше него је у виле. (Вук, Срп. н. пјесме, II, 208).
Грло народ зове певало: ухватио га за пјевало. (Вук Рјечник код те речи).

У Алексиначкој Морави грцман се зове грло које испушта дебео а јак глас: Какав ти је грцман, да Бог сачува!

75. Како се зову сличне песме (варијанте, или оно што би Вук рекао: Опет то али друкчије)?

Вук Караџић за сличне песме нема нарочитог имена већ кад после једне песме бележи другу њој сличну он је или: назива исто тако само са предметком опет: Опет Наход Симеун (Срп. н. пјес. књ. I стр. 58.) Опет Свети Сава (ib. 96), Опет Зидане Раванице (ib. 194.) и т. д. или другој песми као наслов (назив) стави: Опет то али друкчије (ib. 4., 55., 445. и т. д.), или: Опет то мало друкчије (ib. 318., 335. и т. д.).

Dr. Фридрих С. Краус вели: Полагалица каже народ у Босни оно што се у нас каже варијанта или иначица (у Славонији). (Види Јавор за 1885. год. стр. 963). — Полагалицом назива Краус варијанту и у напомени на стр. 73. своје књиге; Smailagić Meho, pjesan naših Muhamedovaca Dubrovnik 1886.

У I. књ. „Hrvatskih nar. pjesama“ што их је скупила и издала Матица Хрватска 1896 г. на стр. 467. варијанта се назива иначица.

83. Д а л и Срби Мухамеданци певају исте песме које и хришћани или другојаче? У чему је сродност и разлика?

Пјесама јуначки данас има највише из 16. и 17. вијека од приморски јунака и ускока који су пребјегавали из Босне и Ерцеговине у приморје под млетачку заштиту и оданде четовали (као ајдуци) и бранили млетачку крајину од Турака. Овакве пјесме пјевају и Срби турскога закона по Босни, само што они понајвише пјевају да су њихови надјачавали и хришћанске жене и ђевојке робили и премамљивали. (Вук. Српске народне пјесме књ. I, стр. LI.)

О народним пјесмама Срба Мухамеданаца пише Dr. Фридрих С. Краус овако: О мухамеданској пјесми до сада се готово врло мало протурило, јер сабирачи ил нису хајали за Мухамедовце ил им нису били вјешти. Истом мене срећа послужила те сам сакупио пјесама наших Мухамедоваца каквих још није било у нашој књизи ни љепотом ни опсегом. Српске пјесме ко и бугарске ко огранци према деблу. Пјесма о Смаилагић Мехи од Канице броји 2173 стиха а јест најдивотнији и најдубљи епос Јужних Славена.¹⁾ Вук Караџић неће написао да није Мухамеданаца пјесма ино но српска већ што у њој Србин губи. Доста Вук није никада чуо ријечи врснога пјевача Мухамеданца. И слогом и садржајем јест с гледишта умјетничкога пјесма Мухамедовца врлија и прикладнија.

Јест до душе и жали Боже само уломак косовске пјесме што ћу ту саопштити, ал ће се сватко освједочити присподобив ју са полагалицом²⁾ српском, да и туде вриједи што рекох. Не говорим да кога увриједим већ да истину на видело изнесем.

Зашто већ није пјесма читава ево ћу приповиједати. Упутих се од Буне старом тестом крај Неретве, да видим, куд је некада пролазио Ерцег Стјепан. Стаза уска каменита а ја се оруних низ печину стијену те си озгледих тешко лијеву ногу. Ле-

1) Пуни је наслов књиге: Smailagić Meho pjesan naših Muhamedovaca, zabilježio Dr. Friedrich S. Krauss Nakladom Antropološkoga Društva u Beču. U Dubrovniku. Nakladom Knjižarnice D. Pretnera 1886.

2) Полагалица каже народ у Босни што се у нас каже варијанта или иначица (у Славонији).

жао сам до осмицу дана у Житомислићима, а ондолен одвезоше ме на чамцу у почитељ, тамо ћу остати до три дана. Упознадох се са пјевачем Агом Биједићем, што се је доскитао из Нудала код Грахова у Домановиће. За два дана казивао ми до 3000 стихова.¹⁾ Разговарајући се ш њим, рече ми да је прије има и педесет година примио од некога Смаил Талавића из Никшића пјесму о Косову. — Па ајде ми ту казуј! — Богами не смијем. — А да зашто? — Жалио би на ме. — Нећу, душе ми, већ отпочни. — Ама не бих ти је за дан исказао колика је. — Нека брате, ти видиш, да ти ја брзо пишем ко ти попијеваш.

И стаде ми пјевати, а ја ћу писати. Кад ал ето ти суца из Стоца. Баш ми га је невоља сила донијела. Оде Аго да се разговара у механи, а тамо на њ навалили, да сам ја ухода, па да ћу га у Беч одпремити. Ја болесном ногом ни два корака по соби, а камо ли да ћу по Агу, а Аго до мене већ ни за живу главу. Поручио ми да ми је већ досту козивао и да мора кући. Можда ће га други ко најћи па сву пјесму забиљежити, а вриједно би билб да се ко замучи, јер по оном уломку судећи, што је истом ко увод има пјесми бар петнаест стотина стихова.

У Алиној пјесми не има збиља нечувени ријечи ни мисли већ је предмет познат, ал оно је тако изврсно поредано, да је по десет пута боље него што смо до сада читали. Позната српска полагалица је кратка а гласи:

Цар Мурате у Косово паде,
Како паде, ситну књигу пише
Те је шаље ка Крушевцу граду
На кољено српском кнез Лазару:

„Ој Лазаре, од Србије главо,
Нит је било нити може бити:

Једна земља а два господара

Једна раја два харача даје;

Царовати оба не моремо.

Већ ми пошљи кључе и хараче,

Златне кључе од свију градова

И хараче од седам година;

Ако ли ми то послати нећеш

А ти хајде у поље Косово,

Да сабљама земљу дијелимо.

Кад Лазару ситна књига дође,

Књигу гледи, грозне сузе рони,

Гласе шаље на све четир стране

Колико је српске царевине

И сазивље војску и јунаке

Проклиње их до неба се чује:

„Ко је Србин и српског рода

1) Једну пјесму о поразу Московца протурисао сам у подлиску новосадских новина „Наше Доба“ 1885. бр. 44, 45, 47.

И од српске крви и кољена,
 А не дошо на бој на Косово,
 Не имао од срца порода
 Ни мушкога ни ђевојачкога;
 Од руке му ништа не родило,
 Рујно вино ни шеница бела
 Рђом копо док му је кољена.“

У нашој пјесми стари таста српског цара, Југ Богдан оту клетву говори, а присутни су све војводе и ту заврже кавгу Бранковићу. То је много присталније него у српској полагалици, ђе Лазар некривога опањка Милоша, а Милош се брани хуљећ Вука, себе хвастајући.

Има тамо четири стиха, која се мал не дословно налазе и у нашој пјесми :

Невјера ти сједи уз кољено

 О проклети Вуче Бранковићу !
 Сјутра јесте лијеп Видов данак
 Виђет ћемо у пољу Косову.

Ово натукнух, да ми позорније промотриш пјесму косовску славенске браће Мухамедоваца :

Сан саснила прикладна Милица
 Вјерна љуба српског цара Лазара,
 Ђе се ведро небо прџломило,
 Све звијезде крају прибјежаше,
 Сјајан мљесец паде на долину,
 Ограну је даница крхвава,
 Већ уза њу двоје даничади.
 Угледала једренску капију
 Ђе излеђје сокол тица сива
 А за њоме до два соколића
 А за њима тице на јатове,
 Опадоше на поље Косово.
 Све Косово притиснула тама,
 А порасла гора хомарина.
 Големо је дрво угледала
 На Ситници на води студеној ;
 А на тхроје дебло раздвојила
 Из дебала триста огранака.
 Па се блахну прикладна Влахиња
 Па бехарли јорган отурила
 А скочила на ноге лагане.
 Бирден стаче ватру на оцаку
 А саждила муму у ћирјаку,
 Пробуди се српски цар Лазаре,
 Па Милици љуби говорио :

Хеј Милице, моја вјеренице,
 Што ти хинлу учини Лазару
 Што побјеже из душека мога
 И бијеле руке Лазарове?
 Но му вели прикладна Милица:
 Хеј Лазаре српски господаре,
 Нијесам ти хинлу учинила,
 Ни побјегла са душека твога,
 Вет, Лазаре, страшив сан виђела,
 У страху се јесам препанула.
 Сан на очи више мене неће.
 Кад то зачу српски цар Лазаре,
 Из душека на ноге скочио
 Па дофати инђил тамур нâму
 Па дозивље прикладну Милицу:
 Еј Милице, моја вјеренице!
 Ноћас си ми рђав сан саснила,
 Но ми кажи шта си ми саснила?
 Но му вели прикладна Милица:
 Ја се деси на мермер авлији
 А погледах небу у висине,
 Кад се ведро небо провалило,
 Све звијездице крају прибјежале,
 Сјајан мљесец паде на долини,
 Ограну ме даница крхвава
 А иза ње двоје даничади.
 Угледах једренску капију
 Ђе излетје соко тица сива
 А крајем ње до два соколића.
 За њима тице на јатове
 Опадоше на поље Косово.
 Бирден поље притиснула тама
 А прорасте гора комарина.
 Големо сам дрво угледала
 Вет на троје дебло раздвојило
 Из дебала триста огранака. —
 Па је рују тамир учинио
 Те јој вели српски цар Лазаре:
 Хеј Милице, рђаво саснила!
 Овога сам погинуо пута.
 С мене ће се салазити царство.
 Ето на ме султан цар Мурате.
 Прије ће ми царе ударити
 Вет на Стамбол цару Костатину.
 Хеј Милице моја вјеренице!
 Ми за Турке ништа не чујасмо.
 Чујаху се Шаму и Медини.

Све душманско прихватише царство.
У Једрену темељ закопаше.
Сад ће на ме царе ударити.
Но је Лазар шемно не весело
Све га двори госпоја Милица
Дава њему каве из филџана
И дава му из луле духана.
Нити каве хоће ни духана.
Него вђма ђеиђ изгубио.
Све он ђути па гледа преда се
У дубоке мисли заронио. —
Вет зорица зубе искезила,
У то свану и ограну сунце
Обасјало кулу Лазареву.
Још се Лазар није подигнуо,
Чекало га четерес војвода
На биларди на бијелој кули,
Да ће с царем виће вићовати.
Чека га Богдан Јуже стари
То је таста српског цар Лазара,
И два зета оба Лазарева,
Једно ти је Бранковићу Вуче,
А друго је Обилић Милоше,
Чека га Топлица Милане.
Свуд се чуде што Лазара нејма. —
Кад на подне излазило сунце
Подиже се српски цар Лазаре
Па загази ускијем сокаком.
У земљицу очи оборио
Опази га четерес војвода.
Ето цара нама на биларду! —
И скочише оба њему слуге,
Оба брата до два Косанчића
И сиђоше на мермер авлију.
Узеше га за бијеле руке,
Изведоше у шикли ходају.
Ал хин царе у ходају сиђе,
Подметнуше сребрну столицу!
Кад хин шједе српски цар Лазаре,
Веома хин шемно невесело.
Све се чуди четерес војвода,
Што је Лазар шемно невесело
А нико га питат не смијаше
Потљам таста Богдан Југа старог:
Хеј мој зете српски цар Лазаре,
Што си јутрос шемно невесело?
Каква ли ти књига окахрила?

Која ти је опрелила рука
 Десна му се рука осушила!
 Но му вели српски цар Лазаре:
 Хеј мој тасте Богдан Јуже стари!
 Није мене књига окахрила.
 Вет Милица рђаво саснила.
 Па сам узо инђил тамур нâму,
 Рују сам јој тамир учинио,
 Ђе ђ' овога погинути пута.
 Вет чулте ме, браћо Србадија,
 Што нам било од душманског царства?
 Издаше га Срби на мједану
 Издат ће те мене на Косову!
 Но му вели Богдан Јуже стари:
 Хеј Лазаре српски господаре!
 Нек Милице једне проклетнице!
 Зар верујеш санку Миличину?
 Сан је клапа а Бог је истина.
 Но му вели српски цар Лазаре:
 Милица је моја блаженица,
 Блажен био и ко је родио,
 Ја вјерујем санку Миличину
 Издат ћете мене на Косову,
 Ко издасте цара душманскога
 Богдан клекну на прва кољена
 А он капу на долину баца
 А завика грлом бијелијем:
 Србадијо, браћо моја драга,
 Ко би цара издо на мједану,
 Издала га љета и године!
 Мушка му се дјеца не држала,
 Не ишла му летурђија цркви,
 Земљица му кости избацала! —
 Сви рекоше: Амин, ако Бог да!
 А највише Топлица Милане.
 Ну му виче Бранковићу Вуче:
 Хеј мој тасте српски цар Лазаре!
 Невјера ти уз десно кољено!
 Обаздрје се српски цар Лазаре,
 Уз кољено Обилић Милоше.
 Милош вџма соја јуначкога,
 Уз образ му лете пламенови.
 Бранковићу, ријеч бисидио:
 Бранковићу, Копиљанковићу!
 Дако Бог да који свашта дава,
 Да цар Мурат на Косово дојђе
 И да спреми његова фермана

И да нама виђен данак дојђе! —
Све цар Лазар сједи код пенђера
А све гледа низ поље Крушево,
Док се тама пољем затамила
Тудом тама никад није сама,
Док угледа серхатлију младу
На зелену коњу од мједана,
Ускликну српски цар Лазаре:
Хај мој тасте Богдан Јуже стари,
Што сам теби јутрос говорио?
Сан Миличин преварио није,
С мене ће се салазити царство!
Па подвикну четерес војвода:
Сви станите на демир пенђере,
Морете ли познати јунака?
Сваки каже да га не познава.
Но хин царе ријеч говорио:
Луди ти сте четерес војвода,
Ја га главом у главу познавам.
Оно ти је Ага Омерага,
Оно ј' јавер турског цар Мурата,
Сад ће мене донијет фермана,
Видит ће те што ми фирман пише.
Вјеће децо оба Косанчића,
Ви сиђите на мермер авлију,
И сретите татарина царског,
И под њиме коња ухватите,
Један ћете коња прихватити
А један ми довест татарина.
И сиђоше оба Косанчића,
У то татар на авлију сиђе.
Иван под њим ухвати зеленка,
А Андрија татарина царског,
Прихити га за бијелу руку
Уведе га у шикли ходају.
Када татар у ходају дође,
Прид царом се није поклонио,
Вет напријед цару покрочио
На прси је цуздан окренуо
Из цуздана потеже фермана. —
Кад цар Лазар опази фермана
Из столице подиже г.....
Па прихити царева фермана,
По ферману погледа јазију,
Па подвикну Косанчић Андрију,
Вод татара у ходају ханску.
У мене ће на конаку вође,

Док ја цару отпишем фермана,
 Велики му хизмет учините,
 Вет ви Божји аманет предавам,
 Немојте ми образа палити.
 Када татар цар Мурату дојђе
 Питат ће га султан цар Мурате:
 Како ти је у цара Лазара?
 Је ли Лазар соја јуначкога?
 Како ти је на конаку било?
 Татара ћу добро даривати,
 Нек се има чиме похвалити,
 Кад је у ме на конаку био. —
 Одведоше татарина царског
 Цар хин стаде учити фермана:
 Чулте, браћо, моја Србадијо!
 Видте, браћо, шта цар Мурат пише:
 Цар Лазаре српски господаре
 Добро виђи под туром фермана,
 Једна земља а два господара,
 Сиротиња поднијет не море,
 Ја л' ми спреми од Крушевца кључе
 И верђију од седам година,
 Ја ли бутун купи Србадију
 Води војску на поље Косово
 Да на сабљу дијелимо царство!
 Па што ћемо моја браћо драга? —
 Онда рече Богдан Јуже стари:
 Хеј мој тасте српски цар Лазаре!
 У мене је девет Југовића,
 И волим хин свијех изгинути
 Но Турцима приступити руци.
 Тако рече четерес војвода:
 Пиши царе султан цар Мурату
 Нека води на Косово војску
 Да на сабљу дијелимо царство,
 А ти нашу купи Србадију
 И ти води војску на Косово
 Па шта коме донесе крајина. —
 Тако Лазар прихити фермана
 Па на царев ферман написао:
 Цар Мурате турски господаре,
 Ја ти не дам кључа ни харача
 Веће води на Косово војску
 Да на сабљу дијелимо царство!
 Па доведе татарина царског,
 Па му даде под туром фермана,
 И даде му стотину дуката:

Немој ми се рашта наругати! —
Татар оде преко Шумадије,
Кад под Нишом шехер Куршумлија
Ту се царска војска одмарала
Ту вам нађе Ахмет пашу старог,
Ахмет пашу од Анадолије,
Ахмет први над царевом војском,
Па царева татарина пита:
Јеси л' ферман цару доносио?
Како ти је у Лазара било?
Какав цеват српском цар Лазару?
Све му татар Омерага каза:
Ахмет паша девлетхија царска,
Добро ми је у Лазара било
На руке му ферман положио,
Лазар не да гроша ни харача
Него сабљу иште на Косово
Па шта коме мили Бог помаже! —
Кад разумје Ахмет паша стари
Од тала је на ноге ћипио
Прама небу руке подигнуо
Хвала Богу и данашњем дану
Кад ми такав хабер долазио
Да дјелимо на сабљу јунаштво
Изић ћу му на поље Косово,
Погубит му четерес војвода
А Лазара жива ујитити.
А Милицу цару опремити,
Свуд је хвале прикладну влахињу.
Нек ми двори цара господара. —
Па прихити лист књиге бијеле,
И довати мурећефа враног,
Књигу кити цару у Једрене.
Мурат царе земљин господаре,
Слушај царе, сунце од истока,
Лазар иште сабљу на Косово,
Дај му дођи главом на Косово,
Лазара ћу жива ујитити
А сабљу ћу њему уграбити
Прид колина теби положити
А Милицу теби поклонити.
Хајде брже приварит те нећу,
Ти сакупи сву арпску војску,
Арапине брзокоњанике
Што хин имаш тридесет хиљада,
И поведи све Турке пешаке,
Што не жале тила од олова

Ни тешкога гвожђа каурскога,
 И поведи ситне Бугарине,
 И још Грке љуте чаркације,
 Поведи хин дванас хиљада.
 Ти сакупи силовиту војску
 Ја ћу теби тертиб учинити
 Није лако тука тертибити;
 Јер су Срби на наму јунаци,
 Ударит ће да ће погинути
 Један Србин на десет Турака;
 Све ће поље крвца потопити,
 Бит ће мяса керу и гаврану,
 И куга ће с' отлам породити
 Изгинут ће бутум Србадија
 Срби били па су изгинули. —
 Па дозивље агу Омерагу:
 Ето теби књига накићена
 А на руке цару у Једрене,
 Добру кољу под добрим јунаком
 Шес је дана у Једрену сијћи
 Ако ми се за три дана вратиш
 Даћу теби хиљаду дуката! --
 Говори му татарине царски:
 Мом зекану не има карара
 За дан појћ ћу, а за дан ћу дојћи,
 Хоћеш дати три товара блага?
 Дат' и више а да како нећу?
 Па је Омер коња поклопио:
 Мој зеленко моја гриво златна!
 Јеси л' они земан упамтио,
 Кад је зопца литру злата била?
 Сви јунаци коњма узмицали
 А ја сам ти зопцу примицао.
 Данас сам се с тобом похвалио
 Да ћу ноћас у Једрену сијћи,
 А у јутро паши цевабити,
 Немој мене данас преварити! —
 Хајван бјеже ома знадијаше.
 Па се коњиц пољем залетио
 Баш ко вила што имаде крила
 Ни оком га не би достигнуо.

(ЈАВОР ЗА 1885 Г. ВР. 31.. 32. И 33.).

Вид В. Вукасовић назива мухамеданске љубавне песме које
 се певају по варошима шехерли-пјесмама. — Он вели
 о њима:

Најмање је до сад приопћено љубавнијех грађанскијех

пјесама које пјевају Мухамеданци по Босни и Херцеговини, па их опонашају и Цигани, ако ће и за паре!.. Земан је да се ове пјесме брже збирају јер гину дневимице, а у њима пири зор-пламичак љубави као што и у источнијем пјесмицама. — Мухамеданцу (момку) цура је њека тајна, па му је и јек душе и срца отајан испод пенџера своје миљенице, а пјесма је ватренија од прости љубавне пјесме, која се је распупчила по сред зелене горе или у сред равна поља... Шехерски ашик словинскога племена опојен жаркијем мухамеданскијем идејама пјева готово као источњак, а у тому нам је оставио лијеп примјер Петар. П. Његуш (Турчин сват) у Горокому Вијенцу.

Харем је посвећен стан, па се ничије очи у њ не веру, и од тога њека чудна похлепа за та н б у р и ц о м. Кад се заљуби Мухамеданац, уз ромон ријеке, сред глухе ноћи, обасан блиједијем мјесецом, пребуре жице на својој тамбурици, а грло му звјездама шаље меланхоличну пјесмицу, да би барем оцијепио уздах из прсију своје љубљенице... Он не види своје хурије, ал ватреније за њом чувствује, па нам тај словински син изгледа као какав труватур средње доби...

По дебелу сам казао, да је сијасет још нештампанијех умотворина, ал још нијесам напоменуо уза што се пјевају наше пјесме по шехерима.

Когод слободно мисли, да Словинци осим гусала (монокорде) тамбурице, мјешница, кајде и свирале немају друго да пјесму зачине...

Ми имамо у варошима следећа глазбила, те лијепо пристају уз наше пјесме: I П а р г и ј а (тамбура), — II Б у г а р и ј а (тамбурица), — III Т е м а њ е (лира), — IV Ч а м п а р е т а (како двије плоче натакнуте на прст — удара се с тамбуром), — V Д е ф (тамбур као решето, а око њега здвора прапорци), — VI Б у б а њ, — VII Д а у л б а с (бубњић), — VIII З у р н е (двије свирале).

Уз бубањ, даулбас и зурне цигани ударају бабу меду, те се уз речена три глазбила пјева по кад када по која шаљива пјесма.

Ово само то толико напомињем, да охрабрим своје пријатеље у Херцег-Босни да зачесте воловима, премда им није изора, него у одобравању правијех родољуба и у савијести... Таримо прашину с гробова нашијех дједова, и притврђујмо наше аманете, бива славне адете, то нам је највиши понос те нам та начела воде род до дичнијех подвига...

Ево навађам по који примјер из моје збирке шехерли-пјесмица, а овијем само припомињем ово знаменито питање:

I. (Пјевана на кајду)

Пошетала Фатима,
За главом јој гранчица,
За гранчицом камења...

— Дођи, Фате крај мене,
 Да ти њешто прозборим
 Да те једном пољубим!')
 Проговара Фатима:
 Болан био, Мујо млад,
 Дођ' довече до мене
 Донеси ми ћемане
 Уз ћемане тамбуру
 Уз тамбуру шаргију
 Уз шаргију ћембере, (строј за везиво)
 Да застремо пенџере...
 До по ноћи пјевати,
 Од по ноћи играти
 Па ћемо се љубити...')

II (Пј. на кајду).

Ето гори уз Неретву
 Јабланица Градама
 У њој сједи седам паша
 И четири везира
 Те уз Топалтесту мјере
 Куд ће кола ходити')
 Моја драга уз Попратско,
 У колима пролети...

III (Пј. на кајду).

Крај Мостара зелени се трава
 На њој седи Будиница млада
 На крилу јој ћерђеф од мерџана
 У руци јој игла од билура,
 А у игли цариградско злато
 Пита ле је мостарске ћевојке:
 Јаранице, Бухди-Фендинице,
 Откле теби ћерђеф од мерџана
 И откле ти цариградско злато.
 И откле ти игла од билура?
 — Дао ћерђеф Белобрк хаџија
 Дао злато Ђемаловић Мехо,
 Дао иглу Бакамовић Авдо! —

IV (Пј. на кајду).

Ај весело веселице,
 Веселе ти очи имаш!
 И кога си погледала

1) Понавља се уз тамбуру што је подвучено

Очим си га зачарала! —
 И мене си погледала,
 Па што си ми, душо, дала?
 Дала сам ти бембошчалук
 И сувише везен јагрук!

V (Пј. уз тамбуру у раван)

Вино пиле аге Мостарани
 Из Мостара до два Ибриктара
 Иза Куле Кавза барјактаре,
 Из Бранковца три Мрахора млада
 И комшије три Топаловића
 Испод Липе три Башића млада,
 Са мејдана Османова Гребо,
 Са Царине двије Шише млада,
 Средње Плаце (?) двије Паје млада,
 И комшија Салка Арапине,
 А на Луци у Крзмана млада,
 Служи вино Крзманова Ана
 Проговара Крзманова Ана:
 Чујете ли, аге Мостарани,
 Ако могу свијем бити слуга
 Ја не могу свијем бити љуба
 Посје једном Кавзи барјактару!

VI (Пј. на кајду)

Вјетар пири сукњица се шири)
 Душице лјепа грлице...
 И моја је кућа на сокаку,
 Грлице мила душице...

 Женићу се, имена ми мога!
 Макар каква била, нека сушац (?) мила.
 И нека ми само сто талира има
 Сребрних! —
 Кад наљезем, свратити се нећу!
 Грлице, мила душице,
 Да ти видим очице!

VII (Пј. на кајду)

Ја се рекох и зарекох — море бре?
 Да не пођем за малена — ум.
 Бог ми даде још мањега — штрц!
 Руке су му како сламке — море бре!
 А ноге му ка свиралке — море бре!
 Гдје је коза ногом стала — ум!

Мој сѐ мали ту привали — море бре!
 Ја га јамих у кецељу — море бре!
 Па га носим краје ватре, — море бре;
 Скочи жишка опржи га, — море бре!
 И опржи и опали, — штрц!
 Па га носим у одају — море бре!
 Скочи мачка огребега га — море бре!

VIII (Пј. на кајду).

Хашир-паша књигу пише
 Свеморовом (?) сузе брише
 Па је спрема Цариграду,
 Цару јавља у свом јаду
 Ај Азизу наш патиша,
 Плачу Турци кано киша!
 Турска слава сва пропала,
 Влашка војска сва устала.
 У град су се затворили,
 Око града сви скочили,
 На пушке се наслонили
 И на оштре бајунете,
 Турској сили љуто пр'јете,
 Ваздан пишу инцинири
 И њихови официри
 Пред њима је мајор Јанко
 И Бранковић ш њима Ђоко,
 Ђоко био код Москова
 Не боји се од олова,
 Нит се плаши од кумпаре,
 Нит се крије за дуваре,
 Јер га сила многа брани
 Сва Русија, Шумадија,
 И по Босни Србадија
 По Њемачкој граничари
 А по Влашкој Нањичари (?)
 По Бугарској Киптијани,
 Хоће Стамбол да се сравни,
 Так од Саве до Јалије
 Оборише све џамије
 Нема хоће на мунари
 Да нам учи алкоране!

У напомени испод ове песме вели г. В. В. Вукасовић:
 Доста се овакијех пјесама чује у Босни и Херцеговини, а пје-
 вају их различито Турци и Хришћани. Ову је мухамеданац уки-
 тио уз тамбуру. Исте се пјесме испред цркве пред портом пје-
 вају на вашарима у колу. — Слушао сам у стоцу (на малу Госпу)

да се у колу пјева испред латинске цркве како се Хришћани ослобађају турскога јарма и т. д. — Дан данашњи по шехерима пјева народ поменуте даворије и рек би, да ће их се толико нарпати, да ће ударити њеку најновију епоху — у којој се пјева ослобођење Хришћанства и пропадање Османства. (Slovinac за 1883. стр. 123.—125.).

Види о шехерли — песмама и белешку В. В. Вукасовића у 7. и 8. свесци „Караџића“ стр. 165—166.

84. Има ли сељака који знају певати црквених песама? Ако има, где су их учили? Певају ли их само у цркви и кад? Певају ли их сви који их знају у један глас, или разликују и другојачих гласова?

На ово питање не могу потпуно одговорити, али износим прилошке његову одговору: За време великог школског распуста 1893. г. отишао сам са г. Лазаром Матићем учитељем у село Шарбановац у ср. бањском окр. нишком. — Путем ми је г. Матић, који је провео детињство у Шарбановцу и био учитељ неколико година у околини, причао како је запамтио да се у Шарбановцу и околним селима ускршња песма пева овако: Ристос васкрсну из мртви, самар ми је самар ти је сужди ми важди ми вагробно, живот даровно. — Ову мало смешну ускршњу песму забележих онда као знак кварежа ускршње песме у устима оних који смисао не разумеју, не обзирући се на друго што се из ове песме видети може. — После тога дође ми до руку књижица г. Ст. Новаковића: Језик старе српске цркве, у којој на стр. 24 нађох неколико ускршњих песама забележених из уста народних, као доказ очуваности српско-словенске особине старог српског црквеног језика. Тада ми паде на ум и моја забележена ускршња песма. Нађох је и у њој се потврдише језичне особине које нађох и у песмама на стр. 24. и 25 књижице г. Нов. Разлика је у томе што је песма коју ја забележих искварена, што је дошло од народног неразумевања смисла, јер се из обичаја, механички, певала, а можда је и г. Матић нешто погрешно запамтио. — Замолио сам после тога г. Крсту Марковића свештеника врмџанског да ми тачно забележи ускршњу песму онако како је народ пева у Врмџи, Шарбановцу и околним селима. Г. Марковић ми писа ово: У селима Шарбановцу, Белом Потоку, Мужинцу, Врмџи, Трговишту, Јошаници, Жучковцу, Рујевици, Врбовцу, Трубаревцу, Поружници и Реснику пева се ускршња песма од Ускрса до Св. Николе (9. маја) при напијању славе о ношењу крста (литије) свуда подједнако, и то овако: Ристос васкрсно из мртве, самртти ју самрт по правде сужде ми вагробно, живот даровно. — Неки у певању кажу и Христос али више Ристос, неки кажу двагробно а неки вагробно и ако су из истог села. — Све ово бележим као

знак да се и у околини Соко Бање очувала ускршња песма са српско-словенским особинама црквеног језика из оног доба кад језик српско-словенски цароваше, у српској цркви, док се не створише прилике, те га замени данашњи црквени руско-словенски језик. — Вредно би било забележити и глас на који народ ускршњу песму пева. Можда је и он позајмљен из цркве, што би, кад би се забележило, било приложак нашим старим црквеним аријама.

Г. Петар Деспотовић, управитељ Учитељске Школе у Алексићинцу, који је родом из Сомбора и који добро познаје наш народ у Аустро-Угарској причао ми је ово:

У Бачкој о свакоме Сремцу (зато што у Срему има много манастира) држе да разуме не само црквено певање већ и црквена правила и да се у томе нарочито одликују Прижани. — За то кад год звонар види у цркви каквог Сремца, а нарочито Прижанина, јавља свештенику и учитељу: По типичу, ту је један Прижанин! што значи да се сад у цркви не сме ништа ни од певања ни од правила изоставити.

У пиротском округу запазио сам да у неким сеоским црквама помажу свештеницима при богослужењу или иначе при верским обредима у певању понеки сељаци, који су научили певати или као црквењаци или као црквени тутори. Често су ови сељаци неписмени и знају одговарати само: амин, господи помилуј, подај господи, и по коју дужу црквену песму и то напамет. Неки су писмени и знају и више од црквеног певања, које је врло просто и једнолико као што је просто и певање самих свештеника, који су своје певање као и ови сељаци учили слушајући од других свештеника својих старијих претходника, а ови од старијих, те је то певање предање своје врсте. — При овоме певању карактеристично је то да док један пева, други му као помажу, али помажући изгледа као да кроз нос развлаче гласом и тек од времена на време изговоре по коју реч од песме која се пева. Овакво помагање у певању зове се тамо ка њ е ра њ е, а глагол је за такво певање ка њ е р а т и. — И ђаци су у пиротском округу, учећи се писмености у једва писмених својих учитеља, који су били сељаци и занатлије, — учили црквено певање ка њ е р а ј у ћ и. Т. ј. дужност је била свакога ђака знао црквену песму или не у цркви ка њ е р а т и, док је учитељ или ко други пева.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

НЕКОЛИКО ПРИВРЕДНИХ НАРОДНИХ ОБИЧАЈА

из Темнића и Левча

I. Крмљење стоке на Ђурђев-дан.

На дан или два пред Ђурђев-дан сеоске жене зађу по луговима и ливадама — „у траве.“ Поред осталих трава оне тада наберу и: ђурђевак, копитњак, петлова креста, дебелицу, сисачу, козјачу, млечу, навалу, поврат, крављачу, оман, подбео, бели слез, самобајку, омилен, одолен, дрен, граб и др. Нарочито се труде, да нађу траву поврату, којој приписују велику моћ у млечности стоке. — На Ђурђев-дан, рано из јутра, домаћица (обично она) узме све ове траве, или пробере важније и важније исецка их у кориту, или чему другом, па их измеша с мекињем, посоли божићњом сољу, и даје стоци да једе. Народ верује, да ће на овај начин у овај дан закрмљена стока бити преко године здрава, патљива и млечна.

II. Поједена паучина.

Чобанима се дешава више пута, да им се које бравче, нарочито од оваца, усићи и не може да једе. Тада кажу да је исто појело паучину, и од тога се лечи на овај начин: Један држи бравче за главу, а други стане код репа. Онај што је код репа узме нож, бритву или какво друго сечиво, па повлачећи исто овлаш, од главе к репу по ртењачи, говори: „Пери, пери“! Онај што држи, пита га: „Шта то переш?“ На шта му овај одговара: „Паучину.“ Онај, што је код главе, опет њему: „Распери је, да је није“! А овај њему: „Распра је и нема је.“ Тако три пута.

Ако после овог бајања дотично бравче опет не би пасло, онда значи да је накрвило. Тада му се расече уво ма чим (који нема чим другим, а он зубима), па се узме једна шипчица дренова (да пре оздрави), и јурећи га шибају га по уву, док год му крв из истог буде капала.

III. Преваћање јагањаца и др. стоке.

Кад се овца ојагњи, коза окози, крава отели, кобила ождреби, онда за онога, који први дигне младунче од земље, каже се да га је он преватио. Јагањце и јариће преватају највише деца, и то је њихова највећа радост, а телад и ждребад обично одраслији. При подизању младунчета од земље, онај који га превата, вуче га за уши и говори (три пута): „Пушти лескову, па узми дренову!“ (подразумева јачину). Тим хоће да каже: Остави слабост, па буди јак. Ако се коме преваћено младунче

не одржи, но угине, каже се за њега да је „рђаве бати“, да нема среће.

На овом месту да кажемо још и ово. Наш народ строго пази да овца, крава или др. пошто се ојагни, отели или др. не пије одмах воде и не поједе ону избачену пометину (кошуљицу). Њу узимају на сирово дрво и бацају је на, такође сиров, трн, шипак, глог, или друго које дрво.

VII. Један обичај на Божић.

По где који домаћин устане рано на Божић, поред своје, опаше још око себе брацку или синовљу тканицу, узме у десну руку затворен катанац, а у леву кантар, па тако три пута обиђе око тора, у коме му је стока. За овим распаше брацку тканицу и метнувши је на врата, на која стока пролази, натера сву стоку да преко исте пређе. За овим посоли спремљене трице, сипајући со кроз ткаћи чунак, и накрми стоку. — Брацка се тканица узима да се стока између себе слаже, као рођена браћа; затвореним катанцем хоће да се затворе врата свакој сточној болести; кантаром се хоће да стока буде тешка на кантару; а просипањем соли кроз чунак, да стока не бега од куће, но да се око исте витла, као чунак око зева.... —

V. Чудотворни лек.

Врана кобила (без белеге, првождребкиња, кад се треве те ождреби мушко врано ждребе (такође без белеге), ваља узети ону сукрвицу, коју ждребе избаци из носа, па је осушити и чувати. — То је лек противу многих болести. Нарочито помаже женама, које би желеле да не рађају често....

VI. Левачки обичај пред сетву.

По где којим местима, у Левчу, кад почну сељаци да сеју пшеницу, они тај дан сматрају као свечан. Ниједан сељак (па био он Бог зна како сиромаш) неће тада поћи у њиву без лепе погаче, печене кокошке, чутуре ракије и буклије вина; ако је петак, онда печену кокошку замени папула. Тада прво окаде семе, које ће сејати, па га мету у бисаге, торбу или врећу, за коју обично везују парче олова и по који бакарни новац. — Олово везују да пшеница буде тешка као олово, а новац, да пшеница имадне сваки пут добру цену.

VII. Лепљење горњег кућњег прага.

Ново брашно од нове пшенице по где која домаћица, неће никад почети пре да меси, док тестом овога не намаже у накрст на три места од горњег кућњег прага или кућње греде.

Овако понеке раде и на Велику Суботу, с том само разликом што тада у тесто мешају и љуске обојених јаја. — Оно се прво чини, да пшеница порасте до прага или греде, а ово друго, да се кућа сачува од сваке болести.

VIII. Да крава нема млека.

За ово неке врачаре чине овако: Узму цедило кроз које цеде млеко, па га распостру, где је најгушћа трава. За овим око истог окруже оштрим ножем, и тај бусен изваде заједно са травом, па га изврнутог баце онамо где лежи дотична крава, говорећи: „какав бусен, тако виме; како се у тору бусен пре окренуо, тако се у крави млеко преокренуло.“ — Друге опет узимљу покварено (прогрушено) млеко, па га просипљу на раскрсницу куда ће проћи дотична крава, или у кошару преко краве.

Да се на тај начин „узето“ млеко поврати, чини се ово: Узме се родин кљун, па се кроз исти сипа вода у сплачину (помије), којом се после поспе крава преко крста. Веле да овај „лек“ има дејства само ако се изврши у понедеоник рано.

XI. Подсецање сиришта.

Сириште се подсеца обично пред Ђурђев-дан, од када се почиње млеко и подсиривати. Ну може се „подсецати“ и у које се хоће доба године. Прво се за ово спреми сиришњача (суд) и сириште. За ово се узимају разна сиришта, као: јагњеће, овче, козје, говеће и свињско; ну највише свињско, јер се оно сматра као по најбоље. За овим отиде један те донесе с извора, чесме или бунара у један суд воде. При идењу и враћању он не сме ни с ким да говори; ако би га неко баш нешто и упитао, не ваља да одговара. Кад је тако донета вода, онда домаћица (најчешће) узима сириште које меће на трупац огњишког прочеља, укрштајући секиром преко истог говори: „Укрштам те Бога ради; дај ми сира лепе слади и дебљине ручетине.“ Тако три пута, и на крају свакога пута хукне у сириште. Трећи пут кад буде она лупи у накрс два пута секиром и тако подели сириште на четворо, па га за тим мете у сиришњачу, и преливајући га оном неначетом водом говори: „Кад извор пресушио, тад млеко у мојој стоци; како се уздржао водоноша од говора, тако ти у сиришњачи.“ После овога мете још три жива угљена у исто, и тако је сириште „подсечено.“ — Неки у исто мећу још неке траве, корњачина јаја и др.

X. Око пчела на Божић

Ради се ово: Рано из јутра отиде један из куће (понајчешће домаћин) с једним судом на поток или реку те захвати

воде, али тако да у њој буде и песка. Овом водом и песком прелије сваку кошницу, при чему говори: „Како вас ја преливао водом, тако ви мене до године медом; колико песка у води, толико вас у трмкама; дао Бог и данашњи Божић“! За овим узима ражањ, цевљаник и витао, па с истим опколи три пута око пчеланика. — Ово због тога, да се пчеле само туда витлају и да не бегају при ројењу.

XI. Да роде ораси.

На Божић, по гдекоји врачају овако: Рано изјутра отиду двоје (обично брат и сестра) под орах, који прошле године није родио, и једно од њих понесе секиру. Дошавши ту замане секиром да удари по деблу овога; при овом га оно друго пита: „Шта ћеш то“? — „Да га пресечем“. одговара овај — „А зашто да га пресечеш“? — „За то што неће да роди.“ — „Остави га за сада, па ће му данашњи свети Божић помоћи, те ће до године родити“! — „Кад тако велиш, онда да га оставим“ одговара онај са секиром, па за овим иду под други који неродан орах, те да и њему овако пробају.

1 Септ. 1899 год.

Пољна.

Ст. М. Мијатовић

учитељ

Ситне белешке.

Џилит — џилитање. — На 100. стр. листа „Караџића“, прочитах чланак под насловом: Џилит. Тај чланак дао ми је повода, да напишем ово:

У Бос. Крајини остала је успомена на оно витешко доба, кад су се јунаци џилитали и надбацивали бојнијем копљима у бедеме каквога тврдога града, те и дан данас постоји игра џилитање, а то је најдража забава, како дјеци тако и одраслијем момцима, и игра се овако:

Сваки момак усијече себи танку, дугачку хвоју, понајвише од љесковине, па је на дебелом крају зашиљи као копље, а танки крај заруби, па тај крај остави на јагодицу кажипута и баци џилит колико даље море. Кад се џилит устави, онда они други са истог оног мјеста, одакле је онај први бацио, погађају његов џилит са својима; колико их погоди, толико онај, који је први бацао, има „копилади“ а ако који свој џилит под његов подвуче, онда онај има десеторо копилади. Врло цијене онога, који има снажну мишицу и прст, те море далеко бацити.

САРАЈЕВО

Јован Ђ. Зорић.

Како је постало да се стари поштују. — Народна прича вели: да је у старо време био обичај да човека убију кад му пређе 50 година. Један је такав човек имао добра, радна и поштена сина. Сину је било жао оца па затвори оца у бачву где га је хранио и чувао крадом од осталих људи.

Једном се сја опклади са осталим сељанима да гледају излазак сунца па ко први угледа излазак да добије велику опкладу. Син оде те све исприча оцу. Онда му отац каза кад се попну на брдо да гледају излазак сунца да не гледа на исток него да се окрене на запад и да гледа на највећи вис јер ће се сунчани зраци прво тамо појавити.

Одређеног дана искупе се они што су се опкладили да посматрају излазак сунца. Сви се беху окренули на исток и ишчекиваху ко ће пре да види излазак сунца. Син се беше окренуо на запад и очекиваше када ће се на највећем вису појавити сунчани зраци. После малог посматрања син повиче „ево га, сунце се родило!“ Сви се остали окренуше на запад и заиста угледаше сунчане зраке.

После га питаше ко га је научио да гледа на запад. Он им исприча како има оца и како га је затворио у велику бачву и да га тамо храни.

Од тада закључише да су стари паметни и да их не треба убијати него поштовати.)

Привележио:

Јов. Л. Срећковић, учитељ.

Народно вјеровање. — I. Српски народ у Босанс. Крајини бар око ријеке Уне, од ман. Рмања до градића Сокоца, вјерује, да су у почетку, кад је Господ свијет створио, сијала три жарка сунца. Све је тада, вели безазлени сељак, било боље; класови су били много крупнији и већи, тако, да је један тадашњи клас могао више зрна дати, него данашњијех десет: Јабуке, крушке, шљиве и свако воће, било је десет пута укусније и обилатије него данас.

У такоме добру живећи и свега изобила имајући, послаше се људи и забораве на Створитеља, који се, да му је слава и милост! на то наљути, те пусти двије грдне змијурине, које попише она два сунца, а остаде само једно, и то најслабије, које нас вара и не сије нам вавијек једнако, те тако настају зиме и ледови.

II. Вјерује, да имаду три свијета: овај наш, један под нама и један више нас. Они, који су под нама, опасују се по кољенима, ми се опасујемо како треба, по средини, а они више нас се опасују испод пазуха.

1) Сравни: „Лапот и проклетија у Срба“ од Симе Тројановића, у „Искри“ за 1899. г. и у засебној књижици. — Уредништво.

III. Вјерује, да сунце на крају дана, чим зађе умре, а оно сунце, што за тим изјутра обасије, није оно, него се је друго родило, и тако сваки други дан сије друго сунце..

IV. Вјерује, да наша земља стоји на једном колосалном волу; кад во макне којом длаком, онда се потресе земља, а кад једном потресе ухом, онда ће бити страшни суд и све ће у пр-сак отићи.

V. Или, земља стоји на једном ступцу, који нечастиви не-престано глође и на Велику Суботу га тако истањи, да буде као кончић; но чим Христос васкресне, запојају анђели, земља се потресе, нечастиви утече, те ступац за то вријеме, док нечастиви опет дође глодати, постане опет онако дебео, као што је и прије био. Тако се ђаво непрестано цијелу годину узалуд мучи, да свијет уништи.

VI. Брда и долине тумачи овако: Сва наша земља стоји на једној грдној змијурини, која је у клубко смотана, како је та змија неравна и вијугава, тако су и на земљи брда и долине.

VII. Вјерује, кад звијезда полети преко неба, да оно сужањ утече из тамнице и треба викнути: За грм, друже! ако то одмах не викнеш, онда онога сужња ухвате и мора погинути, а ако речеш, прије него звијезда умре, онда ће се сужањ за грм сакрити и утећи.

VIII. Не смијеш убити жабе, јер ће ти одмах мајка умријети.

IX. Не смијеш убити змије, која у кући станује, јер је она кућа срећна и свачим обилује, а змија не ће никаква зла учинити, оним укућанима. Иначе змије су ђаволи и треба их свагдје тући, само убијену змију немој дизати више кољена, јер нећеш већи нарасти.

У САРАЈЕВУ 10. Августа 1899.

Јован Ђ. Зорић.

Српске народне празноверике. — Кад Божић падне у петак те ће године пси много да бесне.

Кад се на Божић мете кућа опада грожђе, а и волови се лишају.

Пред Божић треба све столице из куће побацати на таван, а ако која случајно изостане, онда ће овце и козе јагњити и козити младе са кривим ногама или ће се старе покривити.

Ко у уторак умре, томе ће наскоро још који из куће умрети.

Кад коме змија пређе пут, значи да ће или тај умрети или ће му ко из куће умрети.

Кад сврака близу куће крекеће доћи ће у ту кућу гост.

Кад ко наштину (док још није јео) чује штрка, крчаће му црева.

Кад се пси ваљају по снегу, биће јака зима.

Кад ко наштину чује ласту или грлицу изгубиће нешто.

Кад мало дете носи на глави паницу, биће сита година.

Кад мало дете носи на глави решето, биће му ретка коса.

Кад кокоши рано лежу, биће сита година.

Кад дете мете кућу доћи ће гост.

Кад завијају домаћинови пси, онда ће се задруга разделити.

Кад се угарци наопако међу на ватру, онда ће се јагањци наопако јагњити.

Кад дете иде једном ногом босо а другом обувено, умреће му мати.

Кад човек иде једном ногом бос, а другом обувен умреће му жена.

Кад ко броји звезде дизаће му се на рукама брадавице.

Кад кокош пропева, умреће неко из куће

Кад буљина пред вече виче, биће лепо време.

Кад пада град треба живу мачку закопати у земљу, па ће град престати.

Кад киша много пада треба истрипче (најмлађе дете у матере) да обеси глисту на веригу па ће киша престати. Или се изнесе саџак из куће, па се наопако метне на земљу, тако да му ноге дођу горе, па ће киша престати. У том случају верују да је нека женска своје ванбрачно дете удавила и у реку бацила па ће киша падати дотле, док се та река не разлије преко обала, те да то дете избаци на земљу.

Кад вук при јуришу не ухвати ни једну овцу, онда ће се овце много патити.

Кад овца ојагњи три јагњета, онда ће њен газда друге године имати или 300 или само 3 овце.

Кад пас идући за стоком ухвати и поједе коју дивљу птицу, побеснеће.

Кад вук види човека у путу а човек вука не види онда ће му вук одузети глас и тај човек не може да виче.

Ко на Св. Јеремију ради, тога ће змија ујести.

Кад кукавица кука близу неке куће, онда ће у тој кући неко умрети.

Кад ко хоће да дозна колико ће година живети, треба овако да ради: кад кукавица почне да кука, треба да викне: кукавице, кажи ми колико ћу година још живети, жив ти син Миладин. Сад колико пута она кукне, толико ће година тај живети.)

Кад ко пође у пазар да продаје што, па му у путу зец пређе пут, значи да неће продати што је понео.

Кад ко пође некуд колима, а жена му пређе пут, значи да ће му се кола поломити. У том случају треба да испрегне волове, па деснога да упрегне с леве стране, а левога с десне. Сад ће се оној жени догодити зло.

Кад петао прескочи мртваца, повампириће се.

1) У Лужану у Алексиначкој Морави овако питају кукавицу: Кукавице, жив ти Марко и Маринко, кажи ми колико ћу године да живим — и колико пута она учини: куку, толико ће, верује се, година живети онај ко нита.

Кад угарак на ватри пишти, доћи ће гост.

Који ветар дуне на Крстов дан, тај ће целе зиме дувати.

Кад дивља гуска у лету гаче, биће велика зима.

Кад кукавица у вече кука, поквариће се време.

Кад овчар направи опанак у недељу, липсаваће му стока.

Кад се деца бију на Божић изићиће им чиреви.

Кад се сади кукуруз не ваља га пуцкати (на ватри), јер ће сва зрна у земљи попуцати.

Кад се ко почуди рибару на ухваћеној риби, више неће моћи рибар ништа уловити.

Кад ко у путу броји туђе овце, те ће овце липсавати те године.

Ноћу не ваља свирати, јер се тиме зову „нечастиви“.

Ноћу се не ваља оглеђивати, јер ко то чини остареће пре времена.

Пелене малог детета не ваља простирати по плоту, јер ће дете бити плачљиво.

За 40 дана мало дете не треба остављати само, јер ће му „нечастиви“ учинити какво зло.

Ако дете за 40 дана много плаче, значи брани се од нечастивих.

Новац детињи, које оно добије као дар за 40 дана, треба пуштати у стаклену чашу, да му глас буде звучан.

Свака мати треба да носи прстен на руци, да јој не би децу постигле клетве, кад их у љутини прокуне.

Малом детету не треба за годину дана по рођењу сећи нокте, да не би, кад одрасте, крало.

За 40 дана после порођаја не треба мати да излази ноћу напоље, јер ће јој нечастиви одузети млека.

На детиње пелене не треба седати, јер ће дете крмељити много.

Треће ноћи по рођењу треба малом детету обући кошуљу, чарапе и капу, јер те ноћи долазе суђенице да му реше судбину, па не треба да је голо.

Кад ко хоће да спава треба прво да легне на леву страну. А ево зашто : сваки човек има на десном рамену свога анђела, па док човек лежи на левој страни, дотле се он на десној намешта, како би и њему било згодно за спавање, после се већ може окренути и на десној страни спавати.

у Миљковцу (срез и округ нишки.)

М. С. Марковић
учитељ.

Шта се ради у овоме крају на Бадњи-дан. — На бадњи-дан се деца купају, да млади јагањци буду чисте глатке вуне. Жене месе колаче бадњаке. То су хлебови на којима месе бачву, виноград, крстине, снопове, трмке, кола, овцу, козу и т. д.

За бадњак — дрво иде дрвар. То је онај што за кућу до-

вози дрва. Избере право церово дрво глатке коре, да су јагањци глатке вуне, али да је гумасто шумкама, да је јагањцима дуга вуна. Те се гранчице и скастре у дворишту, па која од њих одлети на источну страну, чува се да се њоме крме овце, да не ватају метиљ, свиње да не буду бобичаве, волови да не ватају шап. Сад узму мушку кошуљу, баце у њу мало пшенице, увију бадњак па га тако увијеног понесе домаћин у кућу. Пред њега изађе жена са ситом у коме има пшенице, па баца ту пшеницу на домаћина и на бадњак. То се чини да пшеница добро рађа. Сад улази у кућу са бадњаком и виче: добро вече, дошло бадње вече сас жути дукати, беле паре сас јагањци, јарићи, ждрепци, пилићи, сас сву стоку и сав берићет! Тако говорећи обилази око огњишта па развије бадњак и меша њиме по пепелу, а при том га подиже у вис и говори: оволика пшеница, оволики кукуруз, оволике конопље! — Све ово ради се за то да се берићет добро рађа а стока да се лако пати.

Тек сада мете домаћин бадњак на ватру али тако да средина његова буде на ватри. За тим узме сврдао и на једном крају проврти рупу. Жена донесе мало вуне и вретено те над том рупом запреде, после успу у ту рупу мало меда, масти и пшенице, па одатле сви редом лизну. Ово се чини да година свим овим обилује.

Сад један од укућана уноси сламу у кућу иде прво око огњишта и виче као квочка, а деца иду за њим и вичу пи, пи, пи, па је проспу по кући. Под сламу мету по мало од сваког жита, те се сутрадан њим нахране кокоши. То се чини да су кокоши здраве и да се пате.

Сад поседају све један до другога па узимљу дугачке сламке, везују их и један каже ја ћу да вежем сноп, други, ја ћу да вежем крстину, трећи, ја ћу да вежем лозу, четврти, ја ћу да вежем волове и т. д.

Затим како су поседали један до другога развежу опанке: али их не скидају, него кад један крајњи викне „бацајте“ онда сви бацају опанке с ногу. Чији се опанак при томе поклопи тај ће наћи те године рој пчела. Ово треба сви од једанпут да учине, те да се пилићи сви од једном изводе, овце да се све убрзо ојагње, козе да се окозе.

После овога настаје вечера. Прво се сви прекрсте па онда редом гризну од рогчета. То се ради за лек од големе болести. Сад узму бадњак-колач, на коме је умешена бачва, па успу у врањ мало вина одакле сваки сркне, а при том се вино досипа. Сад узме колач домаћин окрене га с оне друге стране засече унакрст, па онда сипа вина унакрст после се то вино опет натраг врати. Сад секу колаче али пазе да овчару дају умешену овцу, козару козу, орачима крстине и снопове, копачима чокоће лоза и т. д.

Кад се сврши вечера, једе се жути шећер, нишадор, смокве, суве шљиве, и ораси. Ораје баца домаћин у сва четири ћошка

и говори: да Бог да за много година дочекивали! Те ораје не сме нико да дира за сва три дана Божића, јер ко их дира добиће чиреве. Ђубре се не износи о божићу никако да се не лишају волови.

За лек од гушобоље оставља се жути шећер, нишадор, шљиве и смокве што су претекле.

Ко од укућана први види кад прегори бадњак у ватри на средини, његово ће бити прво јагње које се ојагни.

Пред зору се пече прасе па кад га скину од ватре пуцају из пушке или из пиштоља. Од тога прасета глава се чува за Нову Гогину, да се пате свиње.

ФЕБРУАРА 1899 год.

у Миљковцу

(СРЕЗ И ОКРУГ НИШКИ)

ПРИБЕЛЕЖИО

М. С. МАРКОВИЋ

УЧИТЕЉ.

Prilog belešci u br. 3. „Karadžića“ na strani 77 pod naslovom: „Narodna imena meseca“. Osem onih lepih brojeva imena, što ste nakupili mogu vam nadodati joštera i sledeća: za lipanj = junio, kaže fra Milovan Kadžić u svojoj Pesmarici, da se takogjer zvao i Klaskan, to jest mesec od klasa, od žetve. U njegovo se doba po svoj prilici još čulo, ako premda ja ga nesam čuo dosle izgovarati. Za srpanj — julije, prvo se rabio često u starim pismim naziv Ilijištak ili Ilinštak itd buduci sav taj mesec posvećen gromovniku Iliji, tomu zamjeniku Pernovu kod pokrštenih naših otaca, kojima bijahu posvećene munje i gromovi, oganj i sve ostale slične i srodne pojave u prirodi. Taj se naziv i dandanas nije izgubio amo kod nas na zapadu, dapače i Vuk ga Vrčević rabi u predgovoru jednoga od onih njegovih velezaslužnih i šalozbijenih narodnih umotvorina.

Za mjesec Kolovoz = August, budući posvećen bio Velikoj Gospi kod nas su ga prije zvali i pisali: Gospojštak, ali je sada zavladao oblik kolovoz ili august, aguš, agošt itd.

Još bi se toga moglo naći i skupiti dosta kod raznih dijalekata i po raznim pokrajinama. Ja se spominjem za svoje mladosti ali ne pamtim sada tačno u kome listu, jali u „Danici“ Gajevoj jali u „Zori Dalmatinskoj“ — kako njeko objelodanio bijaše usporedni pregled nomenklature meseca kod raznih slavenskih naroda. Tu se vijđalo iz toga pregleda, kako kod raznih slavenskih plemena isti naziv označivaše razne mesece kod raznih plemena, pa zaključivaše s toga. da je najpraktičnije se držati latinskoga nazivlja. A kako je to postalo? Budući se prvobitni Slaveni od iskone Srmacije raspršili od sjevernoga polarnoga kruga od dvjem trećinama Europe i po trećinoj Azije do subtropika, od Amerike do Amburga i do Soluna i dalje, dogjoše stanovati pod svim malne klimam i podnebljam, te jim više dostatne ne bijahu prvašnji nazivi, te jih moradoše prilagoditi novim okolnostima i okovati nove nazive za 12. mjeseva, kao i za ostale potrebe života.

(Spljet].

Prof. M. Al.

ПРИКАЗИ

Bilješke o kulturi Južnijeh Slavena osobito Srba ija. Priopćio Vid. Vuletić — Vukasović. Preštampano iz „Dubrovnika“. Nakladom srpske Dubrovačke Štamparije A. Pasarića. Dubrovnik 1897 — 1899. Стр. 240.

Ова ваљана и у многоме погледу интересна књижина посвећена је: „Осу Srpskoga Narodoslavlja svetoj uspomeni Vuka St. Karadžića, Slavom Prenosa časnijeh mu mošti dne 4. oktobra 1897.“ Т.

Das deutsche Volkstum. Уз сарадњу Dr. H. Helmolt-a, Dr. A. Kirchhoffa, Dr. Köstlin-a, Dr. A. Lobe-a, Dr. Mogk-a, Dr. K. Sell-a, Dr. Thode-a, Dr. Weise-a, Dr. J. Wuchgram-a издао Dr. Hans Meyer Ca 30 таблица у боји, дрвореза и бакрореза. Липска и Беч, Библиографски Институт, 1899. 8.VIII и 679 с. Цена пов. 20 ф.

Народознaнство напредује сваким даном; томе су доказ многа друштва за познавање народа. то доказује и горња књига, чији натпис исписасмо. Она обухвата заједничке појаве живота у немачког народа. Издавач је стао на посве правилно гледиште: да сваки народ сâм ствара своју историју, у погледу језика и културе. Наравно да се кадшто не смеју сметнути с ума ни индивидуални чиниоци; ну и ови су израсли и хватају корен у земљишту завичаја. Према томе може се немачка особеност разазнати како из појава индивидуалних тако и генералних. Будући је ова књига ставила себи у задатак, да што јаче истакне немачке особености, то је по гдешто и претерала у уздизању немачког духа. Тако је без сумње претерано, кад се каже на једном месту: „заиста надмашује немачки језик у простом и провидном изразу друге језике, н. пр. француски и енглески“. Ко познаје збивену јасноћу енглеског и финоћу француског језика, мораће признати да се горњим речима немачки језик прецењује. Тако и Thode биће да је сувише узносио немачки дух у одељку о немачкој уметности, који иначе има одличних страна; нарочито што се тиче Dürer-a. Кад не би било по гдешто сувишног истицања немштине, и то на штету других народа, ово би дело могло бити од користи за познавање особина немачког народа.

Ево прегледа садржине горње књиге:

1. Немачка народност од Н. Meyer-a (I. Немац. II. Немачко народно биће). 2. Немачке покрајине и племена од A. Kirchhoff-a. 3. Немачка историја од Н. Helmolt-a. 4. Немачки језик од O. Weise, 5. Немачки обичаји од E.

Mogk-a. 6. Старонемачка незнабожачка вера од E. Mogk-a. 7. Немачко хришћанство од K. Sell-a. 8. Немачко право. 9. Немачка уметност, од Н. Thode-т. 10. Немачка музика од A. Köstlin-a. 11. Немачко песништво од J. Wuchgram-a.

— II. —

Ratzel, Deutschland, Leipzig, Grunow, 1898. Додирује и претреса многа питања из народознaнства; указује на зависност народа од земљишта, завичаја.

— II. —

Jean Ritz. Les chansons populaires de la Haute-Savoie, Annecy, Abry. lib. editeur 8 стр. 144. — О овоме делу одличног музичара који је брижљиво забележио арије песама које је сам покупио и којима је ставио кратак предговор, доноси врло похвалну оцену француски часопис: Revue des traditions populaires.

La traditions au pays Basque, ouvrage orné de 31 photographie. 8 стр. 600. Цена 10 фран. — Ова књига садржи говоре и расправе које су читане на конгресу за народно предање Баска у Saint-Jean-de-Luz 15 августа 1897. г.

— Elvire de Cerny. Contes et légendes de Bretagne (1856-1898). Préface et notes de F. Duine. Paris, Lechevalier, 8. стр. X и 238. Цена 3.50 франка.

Госпођа de Cerny је вероватно доајен француског фолклора, јер има преко осамдесет година, али оно што је урадила показује да је њезин дух још млад. До сад је као засебну књигу штампала само Saint-Suliac et ses traditions, Dunan, 1861, дело које се сад једва може наћи. Ова књига није била написана са наученичком заузетомшћу која је данас неопходна, али у њој има много више грађе но у многим књигама које су од тада изашле. У књизи чији је наслов у заглављу има двадесет приповедака које су записане од 1856 до 1898. Оне су истога квалитета и са истим погрешкама, као и у књизи од 1861. год.

— Г-ђа de Cerny рођена је у Roscoff-у, где је и детињство провела, те познаје доста добро бретањски говор, па је могла без тешкоћа да разуме причања сељачка да их верно прибележи и пружи науци на употребу. С тога ова њезина радња заслужује да заузме места у библиотекама оних који се оваквим стварима баве.

Т.

— Bulletin de la Soc. Neu-châ, teolise de geographie, tome XI, 1899 Neu-hcâtel, Paul Attinger.

ГЛАСНИК

Међународни Конгрес за народно предање 1900 год. 10., 11. и 12 септембра 1900. год. држаће се у Паризу Међународни Конгрес за народно предање. — О томе конгресу читамо ово:

Од конгреса који је држан 1889 године привуцило се у Француској пуно материјала поглавито у Централној Африци и у другим нецивилизованим и дивљачним пределима. И ма да је остало још пуно да се изнајде и ма да су извесне гачке фолклора једва додирнуте, изгледа да се данас може покушати, прикупљајући и упоређујући материјал из различитих покрајина, доћи до извесних општих закључака.

Према мишљењу комисије конгрес треба да буде више синтетичан и компаративан него документаран и аналитичан.

Конгрес ће се делити на две главне секције:

I — Усмена књижевност и народно знањство.

II — Традиционална етнографска.

I Усмена књижевност и народно знањство.

а) Постанак, развитак и пренашање приповедака и легенда. Излагање и дискусија о системама.

б) Постанак, развитак и пренашање народних песама, било са гледишта поезије, било са гледишта музике. Узајамни утицај уметничке поезије и музике на народну поезију и музику и обратно.

Народно позориште: њихови односи, стари и нових са позориштима литерарним.

в) Постанак и развитак традиционалне иконографије (сликање, скулптура и т. д.) однос према класичној уметности; узајамно позајмљивање.

г) постанак и развитак народне ношње. Истраживање у монументима и споменицима делова ношње који су се мање више очували до наших дана. — Постанак и развитак накита и украса.

II Традиционална етнографска.

а) Наслеђивања обичаја који се односе на: рођење, брак, смрт (жењидба отимањем, посмртне жртве и т. д.).

б) Наслеђивања обожавања животиња у обичајима модерних народа. — Наслеђивања обожавања камења, дрвећа и извора.

в) Трагови старих месних обожавања у обожавању светаца. Народни животописи светаца (обреди и предања).

г) Народна медицина и врачања. (Амајлије, обреди за предохрану, опчињавање, опсењавање и зле очи и т. д.)

Преглед покрета за народно предање од 1889 до 1900. г.

Уплата је 12 франака

Одбор за организацију састављен је овако:

Почасни председник Gaston Paris

Председник: Charles Beauquier

Подпредседници: J. — E. Bladé Loys, Brueyre, Eugène Müntz

Главни секретар: Paul Sebillot, 80, boulevard Saint-Marcel.

Секретари: Em. Blémont, George Doncieux, Raoul Rosières

Благајник: A. Certeux, 13, rue Vauquelin.

Међународни Конгрес за историју религија.

На неколико дана после конгреса за народно предање држаће се опет у Паризу Међународни Конгрес за историју религије.

Овде доносимо из програма овога Конгреса одељак који се највише односи на народно предање:

Религија нецивилизованих народа. — Тотемизам. — Принашање жртве. — Стање душа после смрти.

Историја религије Египта. — Обожавања и народне религије Египта поглавито Тебе. Богови животиње, богови тигре (ласта, гуска, чапља и т. д.); богови змије (Ranouit, Maritsokhou). Прилози храмовима после оздрављења или примљених добротинастава амајлије против змија, крокодила злих очију.

Историја семитских религија, — Тотемизам у арапском паганizmu. — Богови Јемена према натписима сабејаца и химијарита (himyarites). Еквиваленција предмета и природних појава. Историја веровања и обожавања. — Легенда о Александру Великом код Араба.

Историја религије Грка и Римљана. — Омирове песме као извор мита, легендама и обожавањима. Обожавање Аполона у Делфима. — О наслеђивању и прилагођавању митова обреда, предања и места обожавања паганизма и талијанског и грчког у обичајима и местима данашњег обожавања Италије и Грчке.

Религија Германаца Келта и Словена. — Преисториска археологија Европе. — Келтска есхатологија (eschatologie) — Постанак келтске цркве у Ирландији, Шкотској на земљишту Гала (у Енглеској) и у Галији. — Комбијанција елемената митских, историских и поетских у јуначким легендама Германаца, да се проучи поглавито на једној легенди. — О постанку главних божанстава германских: Wodan Donar Tiu и т. д. Произлазе ли из пантеона индогерманског или су развитак из природних демона? — О првобитном карактеру или развитуку главних мита Еде (Edda). — Богови громовници код Германаца и Словена. Каквих споменика словенског паганизма има још и данас у северној Немачкој?

Котизација 10 франака.

Приступ се добија код А. Marillier, 7 rue Michelet или код J. Reville villa de la Réunion, Paris, главног секретара конгреса. Т.

КАРАЦИЋ ИЗЛАЗИ У АЛЕКСИНЦУ ЈЕДАН ПУТ МЕСЕЧНО НА 1—1½ ШТАМПАНОМ ТАБАКУ, ЦЕНА МУ ЈЕ 5 ДИНАРА ГОДИШЊЕ, ПОЈЕДИНИ БРОЈЕВИ СТАЈУ 0.50 ДИН. — РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ.

ШТАМПАРИЈА МАТЕ ЈОВАНОВИЋА, КЊАЗ МИХ. УЛ. БР 24.